

Wpływ sytuacji gospodarczej i międzynarodowej na działalność podmiotów

Małopolskie Obserwatorium
Rozwoju Regionalnego

Departament
Rozwoju Regionu

Wpływ sytuacji gospodarczej i międzynarodowej na działalność podmiotów

Kraków 2022

Autorzy opracowania:

Andrzej Binda

Wydawca:

Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
Departament Rozwoju Regionu
Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków
tel. (+48) 12 29 90 900, fax (+48) 12 29 90 926

Opracowanie w wersji elektronicznej dostępne na stronie
www.obserwatorium.malopolska.pl

ISBN:

978-83-67243-05-6

Egzemplarz bezpłatny

Przy publikowaniu danych z publikacji prosimy
o podawanie źródła.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach
Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020.

SPIS TREŚCI

Cel badania	4
Podsumowanie	5
Uwagi metodologiczne	8
Koniunktura	8
Wskaźnik ogólny koniunktury	9
Ocena stanu finansów firmy	11
Ocena sytuacji kadrowej	11
Ocena popytu na wyroby/usługi	12
Ocena realizacji planów biznesowych	13
Ocena współpracy krajowej i zagranicznej	14
Zagadnienia gospodarcze	15
Pandemia COVID i jej skutki	16
Inflacja, koszty prowadzenia działalności	19
Wojna w Ukrainie	21
Zakłócenie łańcucha dostaw	24
Sytuacja kadrowa	26
Wsparcie finansowe w prowadzeniu działalności	28
Dofinansowanie z funduszy europejskich	29
Wsparcie w ramach programów krajowych i regionalnych	30
Innowacyjność	32
Zagadnienia rynku pracy	35
Cudzoziemcy na małopolskim rynku pracy	39

Cel badania

Pierwszy kwartał 2022 roku przyniósł mieszkańcom oraz gospodarce Polski i Małopolski szereg poważnych wyzwań, mających bardzo duży wpływ zarówno na codzienne życie, jak i prowadzoną działalność. Po pierwsze – epidemia COVID-19, która na szczęście wygasła jeszcze w styczniu br., ale jej skutki, zwłaszcza wynikające z wcześniejszych ograniczeń i wprowadzonych rozwiązań, mogą stanowić obciążenie jeszcze przez jakiś czas. Po drugie – inflacja. Znaczący wzrost cen, mający swe źródła m.in. we wzroście cen nośników energii, wykazuje wciąż silną dynamikę rosnącą. I wreszcie, trzecie źródło możliwych wyzwań to wojna w Ukrainie. Toczący się w sąsiednim kraju konflikt zbrojny to z jednej strony problemy natury gospodarczej, a z drugiej – wyzwania społeczne. Goszczący w naszym kraju obywatele Ukrainy mają potrzeby m.in. w zakresie konieczności zapewnienia równego dostępu do usług publicznych, lecz również stanowią potencjalną szansę na zagospodarowanie niekiedy wysoko wykwalifikowanej kadry pracowniczej, zwłaszcza w warunkach coraz silniejszych własnych problemów demograficznych.

Badanie skierowane było do podmiotów gospodarki narodowej działających na terenie województwa małopolskiego, lecz w każdym z tych podmiotów znajdują się żywi ludzie, stykający się z powyższymi problemami osobiście bądź przez pryzmat własnego gospodarstwa domowego, własnego budżetu czy własnych uczuć, obaw i doznań. Subiektywna ocena odbioru niektórych pytań jest szczególnie dobrze widoczna w przypadku pytań otwartych, gdzie respondenci mogli podzielić się uwagami wychodzącymi poza schemat przyjętej konwencji odpowiedzi. Możliwość ich analizy stanowi przesłankę do realizacji dodatkowych celów, nie wskazanych w pierwotnych założeniach do badania.

Podsumowanie

Firmy prowadzące działalność borykają się w ostatnich miesiącach z nagromadzeniem szeregu zjawisk mogących niekorzystnie wpłynąć na ich bieżącą aktywność. Niektóre z tych zjawisk są dosyć powszechne w odczuciu respondentów. Do najczęściej wskazywanych należały:

- **Inflacja.** Problem ze wzrostem cen zaznaczyło **92% respondentów**, z czego większość uważa, że wpływ inflacji na działalność jest bardzo znaczący. Co ważne – niezależnie od wielkości podmiotu respondenci byli wyjątkowo zgodni w swojej ocenie. Czym jednak może w rzeczywistości skutkować to zjawisko? Po pierwsze – pojawia się obawa o utratę konkurencyjności z uwagi na wzrost cen, które firmy muszą podnieść na swoje wyroby lub usługi. Odpowiedź taką zaznaczyło 63% respondentów dostrzegających utrudnienia spowodowane inflacją. Szczególnie silne obawy wyrażali przedstawiciele mikrofirm, o liczbie pracujących do 9 osób. Po drugie – inflacja uniemożliwia rzetelne planowanie strategii rozwoju firmy. Zdanie takie podzieliło 61% ankietowanych z grupy odczuwających kłopoty ze wzrostem cen. Jest to szczególnie trudny problem, gdyż rysuje wizję stagnacji gospodarczej w dłuższym okresie. Wreszcie po trzecie – w prawie połowie firm odczuwalna jest presja płacowa (49% odpowiedzi z tej grupy), a to może tworzyć przesłanki do spirali inflacyjnej.
- **Koszty prowadzenia działalności.** Jako mające istotnie lub umiarkowanie negatywny wpływ opcję tę zaznaczyło **89% respondentów**. Zjawisko to jest silnie powiązane z inflacją i implikuje podobne skutki, chociaż na koszty wpływ mają również inne przyczyny, choćby regulacje prawne (np. podnoszenie płacy minimalnej).
- **Wojna w Ukrainie.** Negatywnie odbiła się na działalności **67% ankietowanych**. Z tej grupy przeszło połowa (55%) dostrzega problemy poprzez odczuwalny brak surowców i półproduktów, a 25% – poprzez utratę powiązań biznesowych.
- **Pandemia COVID i jej skutki.** Wprawdzie sama epidemia w obecnym okresie wyraźnie nie jest groźna, to jej negatywne skutki w dalszym ciągu są odczuwalne w działalności podmiotów – taką opinię wyraziło **64% respondentów**. Z tej populacji największym dostrzegalnym problemem (dla 69%) jest utrata lub znaczące ograniczenie kontaktów z klientami, spowodowane nałożonymi izolacjami, co w efekcie przekłada się na ograniczenie zamówień. Również dodatkowe koszty związane z wymogami sanitarnymi są widoczne w 47% podmiotów, szczególnie w dużych jednostkach.

Obecnie **problemy w zakresie finansów firmy**, zarówno przejściowe, jak i istotne, **deklaruje 46% odpowiadających**. Zdaniem 41% sytuacja jest stabilna. Natomiast pogorszenia sytuacji finansowej w okresie najbliższych 3 miesięcy spodziewa się 47% ankietowanych. Obawy przed zmianami w przyszłości wyrażają głównie firmy mające już obecnie problemy finansowe.

Pewnym rozwiązaniem problemów, przed którymi stoją firmy jest modernizacja i unowocześnianie procesów w zakresie prowadzenia działalności. Oczywiście nie mogą one iść w poprzek przyjętej koncepcji rozwoju firmy, a więc wypracowanym strategiom bądź planom rozwojowym, o które trudno w dobie dynamicznej inflacji. Tym niemniej znacząca grupa podmiotów (**26%**) **planuje w ciągu roku podjęcie działań w zakresie wdrożenia nowych form**

promocji produktów i usług (innowacja marketingowa). Niewiele mniej, bo **23% respondentów** deklaruje wprowadzenie do sprzedaży w ciągu najbliższego roku **nowego lub znacząco udoskonalonego wyrobu (innowacja produktowa)**. Działania w zakresie innowacji deklarują głównie firmy największe, aktywność ta maleje wraz ze spadkiem wielkości firm.

Rynek pracy został dokładnie przetestowany w okresie rozwoju i trwania pandemii COVID-19. Z pozycji podmiotów gospodarki narodowej okazało się, że kadry są bezcennym kapitałem, który należy chronić i utrzymywać. Można pokusić się o stwierdzenie, że małopolskie podmioty zdały ten egzamin w trudnym dla wszystkich okresie celująco. Obecnie rzeczywistość rysuje kolejne wyzwania, którym powinni sprostać przedsiębiorcy, prezesi, dyrektorzy wszelkich firm.

Obecnie sytuację kadrową jako **stabilną deklaruje 57% ankietowanych**. Jest to o 8 punktów procentowych więcej, niż wykazano w podobnym badaniu przeprowadzonym na początku stycznia br., a więc jeszcze przed wybuchem wojny w Ukrainie. Mało tego – w ciągu najbliższych 3 miesięcy zdaniem **79% respondentów sytuacja kadrowa nie ulegnie zmianie lub się poprawi**. Stosunkowo niezła sytuacja kadrowa jest również m.in. efektem wprowadzenia przez pracodawców elastycznych form świadczenia pracy, oczywiście na stanowiskach, gdzie jest to możliwe.

Do najczęściej wykorzystywanych elastycznych form należą:

- **Praca na część etatu**. Taką formę deklaruje **63% respondentów**, przy czym model ten jest częściej wykorzystywany w dużych (tj. o liczbie pracujących co najmniej 250 osób) i średnich podmiotach (tj. o liczbie pracujących z przedziału od 50 do 249 osób), niż w mniejszych.
- **Ruchomy czas pracy**. Do jego stosowania przyznaje się **55% ankietowanych**, dla odmiany model ten częściej stosowany jest w przypadku samozatrudnionych i firm o liczbie pracujących do 9 osób (mikrofirmy).
- **Zadaniowy charakter pracy**. W skali wszystkich badanych podmiotów odsetek deklarujących taką formę świadczenia pracy wyniósł **44%**, ale jest to głównie domena podmiotów jednoosobowych (w przybliżeniu: praca od zlecenia do zlecenia).

Już przy tych podstawowych formach świadczenia pracy pojawiają się zagadnienia cyfryzacji (poczta elektroniczna, wideokonferencje, internet itp.). W dalszej przyszłości te narzędzia będą dalej ewoluować i coraz intensywniej wkraczać w sferę bezpośredniej produkcji lub świadczenia usług. Może to w efekcie doprowadzić do zmian w zatrudnieniu.

Pytanie o zmiany w stanie zatrudnienia na skutek procesów automatyzacji i cyfryzacji w perspektywie co najmniej 5-letniej przypomina grę losową, ale pytanymi były osoby kompetentne w swojej dziedzinie, znające charakter pracy i kierunki dokonujących się zmian. Tym niemniej większość (43%) nie była w stanie odpowiedzieć na tak postawione pytanie, 41% nie spodziewa się zmian z tego tytułu, zdaniem 11% zatrudnienie wzrośnie, a zdaniem 5% – zmaleje. Nawet w przypadku podmiotów planujących innowacje procesowe, odsetki odpowiedzi „tak – nastąpią zmiany” i „nie wiem” są identyczne.

Fakt dokonujących się w Polsce zmian w strukturze demograficznej społeczeństwa, co wykazał m.in. ostatni Narodowy Spis Powszechny, każe zastanowić się na sposobami zapewnienia ubytków na rynku pracy. Do grup wrażliwych należą m.in. osoby w wieku emerytalnym, osoby niepełnosprawne, obcokrajowcy, osoby z grup marginalizowanych, matki/opiekunowie małych dzieci. Uregulowania wewnętrzne dotyczące zatrudniania osób z tych grup należą do nielicznych, w zdecydowanej większości przypadków **(82%)** stosowane są **jednolite reguły dla wszystkich zatrudnionych**.

Szczególne zainteresowanie skierowane jest obecnie w stronę obcokrajowców. **Zatrudnienie dla pracowników z zagranicy zaofiarowało 12% badanych podmiotów**, głównie dużych i średnich. Obcokrajowcy zatrudnieni zostali w większości na stanowiskach do prac prostych, ale wykazane zostały również stanowiska specjalistyczne, a nawet kierownicze.

Uwagi metodologiczne

Badanie podmiotów prowadzących działalność na terenie województwa małopolskiego przeprowadzono w dniach 9–25 maja 2022 roku. Objęto nim 1200 podmiotów, reprezentujących wszystkie sekcje wg Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 (za wyjątkiem sekcji T oraz U), proporcjonalnie do liczebności zarejestrowanych podmiotów wg rejestru REGON.

Doboru próby dokonano wg klas wielkości:

- firmy mikro, o liczbie pracujących do 9 osób (w tym samozatrudnieni) – 50% próby,
- firmy małe, o liczbie pracujących od 10 do 49 osób – 33,3% próby,
- firmy średnie o liczbie pracujących od 50 do 249 osób – 12,5% próby,
- firmy duże o liczbie pracujących 250 i więcej osób – 4,2%.

Z uwagi na odbiegającą od rzeczywistej strukturę doboru próby wg klas wielkości, wyniki z badania prezentowane są głównie w ujęciu tych klas. Dane dotyczące całego zbioru związane są tylko i wyłącznie ze zrealizowaną próbą i nie muszą mieć pełnego przełożenia na całą gospodarkę województwa.

Ankieta składa się z trzech zasadniczych części – dotyczącej oceny koniunktury bieżącej i spodziewanej w okresie najbliższych 3 miesięcy, zagadnień gospodarczych i zagadnień rynku pracy. Również wg takiego schematu opracowana jest analiza, przy czym w przypadku niektórych pytań zawarto odwołania do innych części ankiety.

Koniunktura

Pytania w zakresie koniunktury, pomimo pewnej zgodności metodologicznej z badaniami koniunkturalnymi prowadzonymi przez inne instytucje, a zwłaszcza przez GUS, nie mają na celu zastąpienia tych badań. Choćby ze względu na znaczne zredukowanie poruszanej szczegółowej tematyki nasze badanie nie aspiruje do zajmowania szczególnego miejsca w katalogu opracowywanych analiz. Natomiast w odróżnieniu od innych badań pytania skierowane zostały również do najmniejszych firm, zarówno jednoosobowych, jak i zatrudniających pojedynczych pracowników. Okazuje się, że odbiór poszczególnych wyzwań jest nader często związany z wielkością podmiotu, co znajduje swoje odbicie w wynikach.

Pytania o subiektywną ocenę sytuacji własnej firmy w wybranych obszarach prowadzenia działalności zadawane były już dwukrotnie w ramach prowadzonej ankietyzacji podmiotów gospodarki narodowej z terenu województwa małopolskiego.

Przedmiotem analizy jest saldo struktury odpowiedzi pozytywnych i negatywnych wyrażonych w procentach, czyli różnica w punktach procentowych. Po uwagę nie jest brany udział odpowiedzi neutralnych (typu „ani dobrze, ani źle”). Wielkość salda nie mówi nic o dokładnym

poziomie wskazań, gdyż taka sama różnica może być wynikiem działania na różnych parach liczb (np. 5 i 15, 10 i 20 itd.).

Wskaźnik ogólny liczony jest jako średnia arytmetyczna wskaźników cząstkowych związanych z konkretnymi zagadnieniami.

W przypadku koniunktury bieżącej respondenci oceniali poszczególne zagadnienia w skali pięciostopniowej:

- firma jest w okresie intensywnego wzrostu,
- firma ma okres wzrostu,
- stan stabilny,
- w firmie występują przejściowe trudności,
- sytuacja jest trudna.

Dwie pierwsze odpowiedzi traktowane są jako pozytywne, dwie ostatnie jako negatywne. Jako dodatkową dopuszczono odpowiedź „nie dotyczy”, mogącą się pojawić np. w przypadku pytań kadrowych zadawanych samozatrudnionym, bądź braku wiedzy respondenta o omawianym zagadnieniu.

Wskaźnik wyprzedzający (pytania o zmiany w okresie 3 miesięcy) ograniczają się do trzech odpowiedzi:

- sytuacja powinna się poprawić,
- prawdopodobnie pozostanie bez zmian,
- obawiam się pogorszenia,

i jako czwarta możliwość odpowiedź „nie wiem”.

Wskaźnik ogólny koniunktury

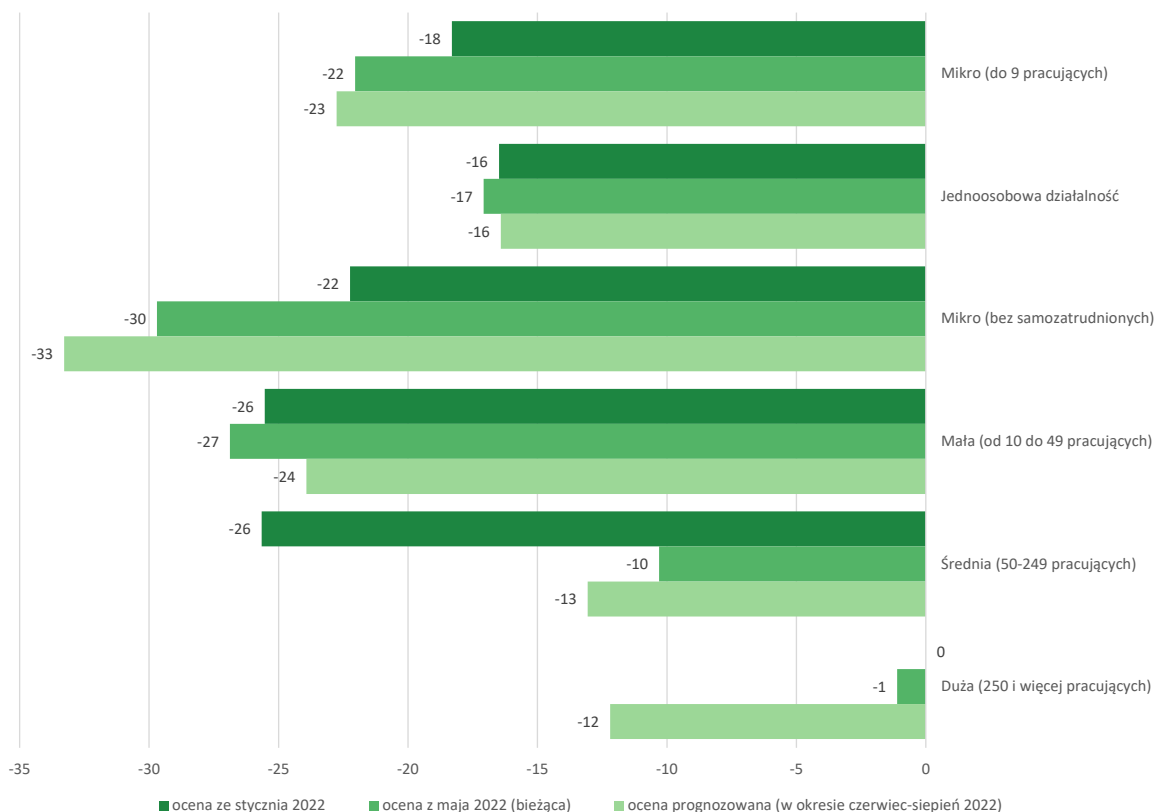
Uśredniona ocena ogólna koniunktury jest ujemna dla wszystkich klas wielkości badanych podmiotów, tzn. odsetek odpowiedzi negatywnych przewyższa odsetek ocen pozytywnych. Z analizy odpowiedzi wynika, że bardziej optymistycznie na zagadnienia związane z działalnością swojej firmy spoglądają większe jednostki. W przypadku firm dużych, o liczbie pracujących od 250 osób, wskaźnik bieżącej koniunktury wyniósł (minus) -1, czyli występuje niemal równowaga pomiędzy optymizmem a pesymizmem. Warto zaznaczyć, że wśród dużych podmiotów wyjątkowo znaczny odsetek (uśredniona wartość ze wszystkich pytań wynosi 53%) stanowią potwierdzenia stabilności firmy. Tym niemniej niepokojąco wysoki wzrost negatywnych ocen dotyczących wskaźnika wyprzedzającego (wzrost o 11 p.p. w stosunku do bieżącego) stanowi powód do zastanowienia.

W przypadku firm średnich wskaźnik ogólny koniunktury wyniósł (minus) -10, tj. o 2 punkty powyżej oceny wystawionej przez firmy tej wielkości podczas badania w styczniu br. Spójrzanie

w przyszłość budzi jednak nieco większe obawy – pesymistycznie do tego okresu odnosi się o 13 p.p. więcej respondentów, niż odsetek liczących na poprawę.

Mniejsze firmy odnotowują zdecydowanie gorsze nastroje, zwłaszcza przy porównaniu ocen bieżących ze stycznia i maja 2022 roku. Szczególnie jest to odczuwalne w przypadku firm mikro bez samozatrudnionych. Na poniższym wykresie wartości dla mikrofirm zostały dodatkowo rozdzielone na samozatrudnionych (jednoosobowa działalność) i pozostałe firmy mikro, czyli o liczbie co najmniej 2 pracujących.

Wykres 1. Ocena ogólnej koniunktury wg klas wielkości podmiotów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Bieżąca ocena koniunktury ogólnej dla całej zbadanej populacji ukształtowała się na poziomie (minus) -21 p.p., taka sama wartość jest prognozowana w okresie najbliższych 3 miesięcy. W porównaniu do wyników z badania prowadzonego w styczniu ocena nieco poprawiła się (o 2 punkty), z tym, że wówczas badaniem nie były objęte podmioty duże wykazujące się nieco większym optymizmem.

Ocena stanu finansów firmy

Bieżąca ocena stanu finansów ma najniższą wartość wśród wszystkich cząstkowych ocen wystawionych przez respondentów w obecnej edycji badania, chociaż poprawiła się w stosunku do wyników badania ze stycznia 2022 r. Natomiast nastąpiło całkowite odwrócenie proporcji – o ile w styczniu największe obawy dotyczące finansów zgłaszały większe firmy, o tyle w edycji majowej ocena sytuacji finansowej maleje wraz ze zmniejszaniem się firm respondentów. Podobnie kształtuje się rozkład odpowiedzi związanych z prognozowaną sytuacją finansową. Warto zauważyć, że samozatrudnieni oceniają stan finansów bardziej optymistycznie niż pozostałe firmy zaliczone do kategorii „mikro”.

Wskaźnik prognostyczny w odniesieniu do bieżącego pokazuje, iż największe obawy o stan finansów wyrażają firmy duże, gdzie jest wyraźny spadek o 6 punktów, podczas gdy w małych podmiotach pojawia się niewielki optymizm wyrażający się wzrostem prognozowanego wskaźnika o 5 punktów w odniesieniu do wartości bieżącej.

Stan stabilny zaznaczyło 52% respondentów z dużych podmiotów, 46% ze średnich, 41% z małych i 40% z mikro (razem z jednoosobową działalnością).

Tabela 1. Ocena stanu finansów firm wg ich wielkości

WIELKOŚĆ FIRMY	OCENA		
	PRZESZŁA	BIEŻĄCA	PRZYSZŁA
Mikro z samozatrudnionymi	-36	-36	-38
Samozatrudnieni	-37	-34	-35
Mikro bez samozatrudnionych	-34	-41	-44
Mała	-44	-38	-33
Średnia	-45	-20	-23
Duża	.	-16	-22

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji.

W całym badanym zbiorze wartość wskaźnika oceny sytuacji finansowej wyniosła (minus) -34 i tę samą wartość przyjął wskaźnik prognostyczny.

Ocena sytuacji kadrowej

Na wstępie należy zaznaczyć, iż zdecydowana większość ankietowanych uważa swoją sytuację kadrową za stabilną (57% ogółu ankietowanych), co może być efektem działań wdrożonych już uprzednio przez pracodawców w ochronę własnych kadr w okresie pandemii.

Bieżącą sytuację kadrową najwyżej oceniły duże podmioty, lecz z opcją na znaczne pogorszenie w najbliższych 3 miesiącach. Nieco gorsze notowania wystawiają obecnie samozatrudnieni, ale dla odmiany spodziewają się znaczącej poprawy w ciągu najbliższego kwartału.

Pogorszenia sytuacji kadrowej w najbliższej przyszłości spodziewają się jedynie duże firmy. W przypadku pozostałych pojawia się pewien optymizm, chociaż skala poprawy nie jest duża. Nie wiadomo również, co może być źródłem takich stwierdzeń (np. zaproponowanie zatrudnienia Ukraińcom?).

Tabela 2. Ocena sytuacji kadrowej w firmach wg ich wielkości

WIELKOŚĆ FIRMY	OCENA		
	PRZESZŁA	BIEŻĄCA	PRZYSZŁA
Mikro z samozatrudnionymi	-3	-17	-11
Samozatrudnieni	4	-10	-2
Mikro bez samozatrudnionych	-16	-25	-24
Mała	-8	-19	-16
Średnia	-13	-20	-16
Duża	.	-8	-23

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji.

W skali całej ankietowanej populacji bieżąca ocena wyniosła (minus) -18, z opcją niewielkiego wzrostu do (minus) -14 w ciągu 3 miesięcy.

Ocena popytu na wyroby/usługi

Sytuacja w zakresie popytu na wyroby bądź świadczone usługi jest co najmniej skomplikowana. Wprawdzie odblokowane zostały kanały współpracy ograniczone uprzednio przez pandemię, ale równoległe nastąpiła blokada innych. Problemem może być postępujący wzrost cen, który wymusza bardziej racjonalne gospodarowanie posiadanymi zasobami finansowymi, a przez to ograniczenie wydatków na niektóre produkty. Niezależnie od przyczyn najlepiej sytuację związaną z popytem na własne wyroby bądź usługi oceniły największe podmioty, które jednocześnie wykazały najwyższy odsetek firm (54%) mających stan stabilny. Nieco słabsze notowania zaobserwowano u podmiotów średniej wielkości.

We wszystkich grupach ankietowanych podmiotów wskaźnik prognozowany jest jednak niższy od bieżącego, czyli generalnie podmioty obawiają się pogorszenia w zakresie popytu. Prawdopodobnie nie ma w tym momencie recepty na szybką zmianę takiego postrzegania, bo

zarówno obniżenie kosztów własnych, jak i wprowadzenie nowych produktów są procesami dłuższymi i obciążonymi ryzykiem.

Tabela 3. Ocena popytu na wyroby/usługi w firmach wg ich wielkości

WIELKOŚĆ FIRMY	OCENA		
	PRZESZŁA	BIEŻĄCA	PRZYSZŁA
Mikro z samozatrudnionymi	-18	-21	-28
Samozatrudnieni	-15	-17	-19
Mikro bez samozatrudnionych	-24	-27	-42
Mała	-32	-29	-30
Średnia	-26	-4	-8
Duża	.	2	-7

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji.

Bieżący popyt na wyroby/usługi został zdaniem wszystkich ankietowanych oceniony na poziomie (minus) -21, przy czym istnieje obawa pogorszenia do (minus) -25.

Ocena realizacji planów biznesowych

Podobnie jak przy poprzednich ocenach, tak i w przypadku realizacji planów biznesowych stosunkowo najlepiej sytuację bieżącą oceniają firmy duże, a następnie średnie. Podmioty ze wszystkich grup wielkości spodziewają się poprawy sytuacji w tej dziedzinie w kolejnym kwartale.

W ocenie tego zagadnienia padło stosunkowo najmniej odpowiedzi wskazujących na „sytuację stabilną” – jedynie niespełna 1/3 respondentów zaznaczyła tę odpowiedź, więc można domniemywać, iż bieżąca działalność napotyka liczne przeszkody.

Tabela 4. Ocena realizacji planów biznesowych w firmach wg ich wielkości

WIELKOŚĆ FIRMY	OCENA		
	PRZESZŁA	BIEŻĄCA	PRZYSZŁA
Mikro z samozatrudnionymi	-28	-33	-27
Samozatrudnieni	-25	-30	-20
Mikro bez samozatrudnionych	-35	-40	-39
Mała	-34	-39	-25
Średnia	-33	-17	-17
Duża	.	-4	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji.

W ocenie wszystkich ankietowanych realizacji planów biznesowych przyznano (minus) -32 p.p., z optymistyczną wizją wzrostu do (minus) -23 p.p.

Ocena współpracy krajowej i zagranicznej

W bieżącym badaniu rozdzielono pytanie o ocenę bieżącej sytuacji w ramach współpracy krajowej od sytuacji w ramach współpracy zagranicznej. Okazuje się, że przypadku podmiotów małych i mikro struktura oraz wielkość odpowiedzi różnią się tylko nieznacznie w przypadku obydwu rodzajów współpracy, natomiast duże różnice występują w dużych i średnich jednostkach. I tak w przypadku jednostek dużych znacznie bardziej optymistyczne oceny zostały wystawione dla współpracy krajowej niż dla zagranicznej, natomiast w przypadku firm średnich odnotowano dokładnie odwrotną relację. Mało tego – w odniesieniu do najbliższych trzech miesięcy większy pesymizm wynika z odpowiedzi udzielanych przez mikro i małe podmioty niż przez średnie i duże.

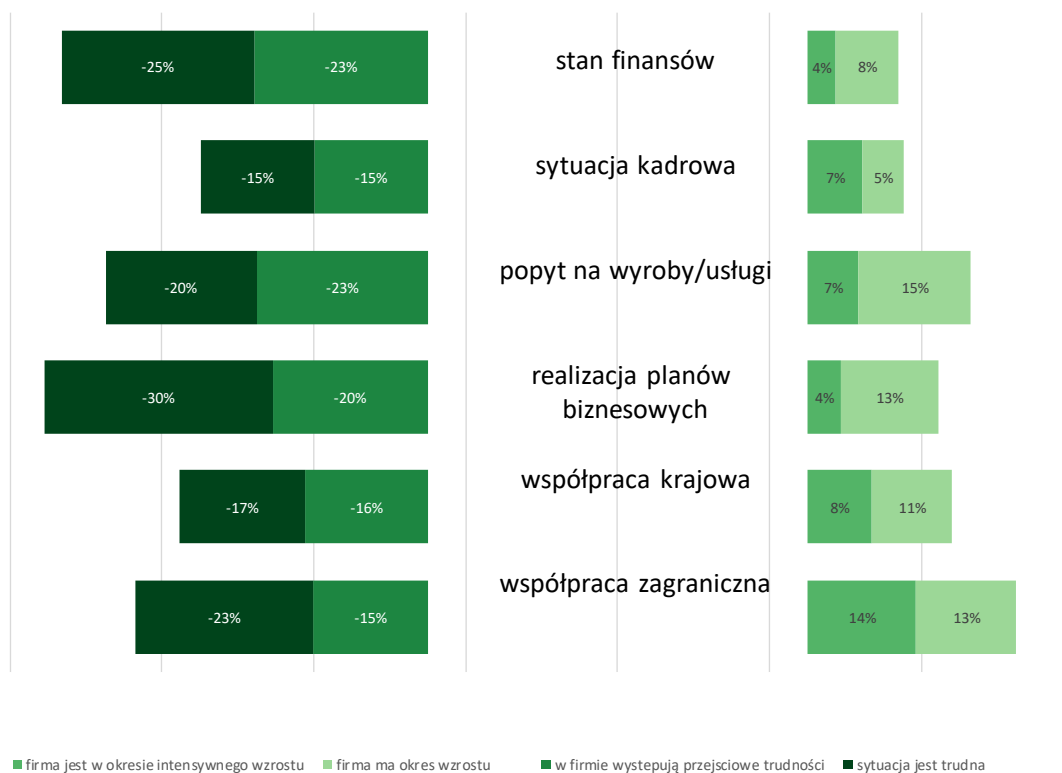
Tabela 5. Ocena realizacji planów biznesowych w firmach wg ich wielkości

WIELKOŚĆ FIRMY	OCENA			
	PRZESZŁA	BIEŻĄCA WSPÓŁPRACA KRAJOWA	BIEŻĄCA WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA	PRZYSZŁA
Mikro z samozatrudnionymi	-7	-14	-11	-10
Samozatrudnieni	-9	-8	-4	-6
Mikro bez samozatrudnionych	-1	-22	-23	-17
Mała	-9	-18	-18	-15
Średnia	-12	-6	5	-2
Duża	.	17	3	-9

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji.

Różnica odsetka odpowiedzi pozytywnych i negatywnych w przypadku bieżącej współpracy krajowej, na podstawie odpowiedzi udzielonych przez wszystkich ankietowanych, wyniosła (minus) -13, a w przypadku współpracy międzynarodowej (minus) -10.

Wykres 2. Odsetek ocen pozytywnych i negatywnych dotyczących bieżących ocen nt. obszarów prowadzenia firmy w badanej populacji

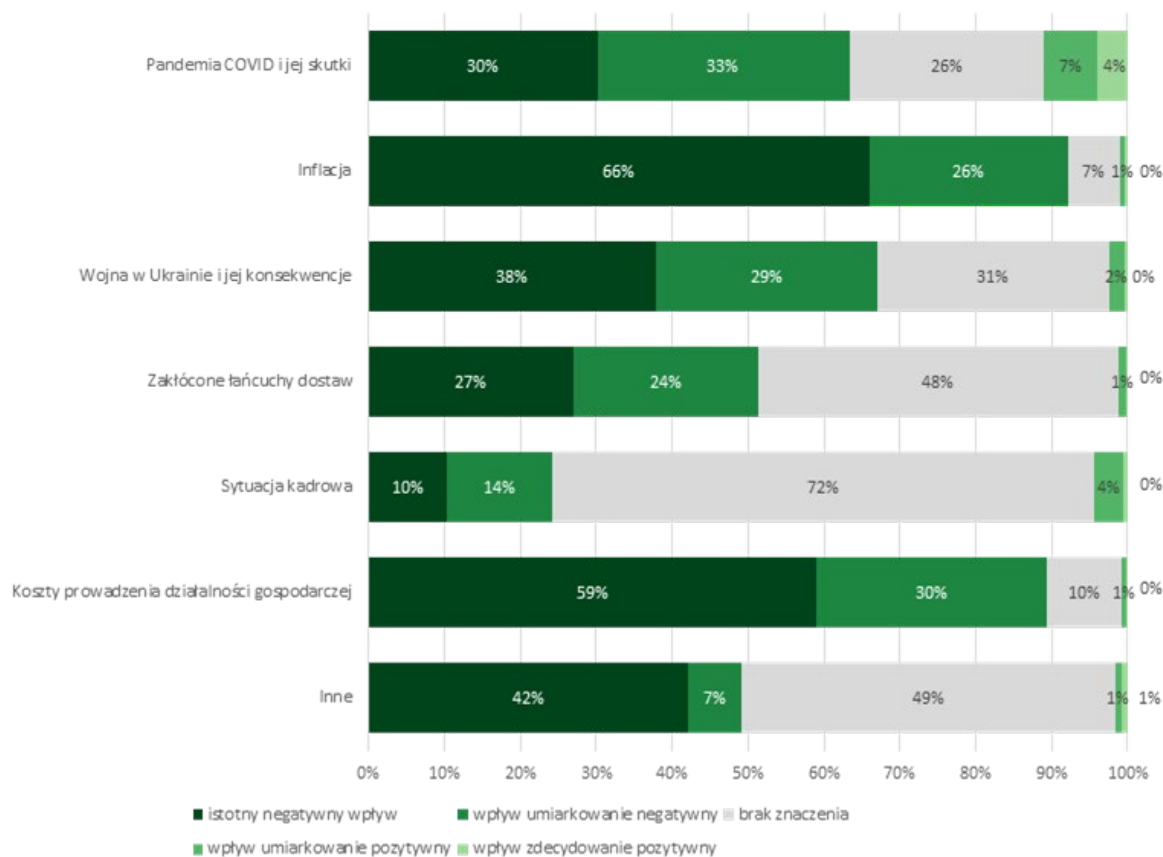

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Zagadnienia gospodarcze

Ankietowani przedstawiciele wybranych firm w swoich ocenach dotyczących bieżącego znaczenia niektórych zjawisk wpływających na prowadzenie działalności w większości udzielali odpowiedzi pesymistycznych. Naturalnym pytaniem jest doprecyzowanie pojawiających się problemów, dzięki czemu może pojawić się możliwość redukcji lub wyeliminowania przynajmniej niektórych z nich. W badaniu zaproponowano 6 grup problemów, z których 5 zostało rozpisanych bardziej szczegółowo, oraz grupy „inne”, w której respondenci mogli poszerzyć katalog problemów o własne doświadczenia. Każda z grup oceniana była w pięciostopniowej skali Likerta, dodatkowej analizie poddawano odpowiedzi „istotny negatywny wpływ” i „wpływ umiarkowanie negatywny”.

W przypadku całej badanej zbiorowości największy odsetek negatywnych ocen zebrały dwie przyczyny: „Inflacja” i „Koszty prowadzenia działalności gospodarczej”. Są to grupy przyczyn na tyle zbliżone, że szczegółowa analiza dotyczy w zasadzie obydwu grup jednocześnie.

Wykres 3. Struktura ocen zjawisk wpływających na prowadzenie działalności

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Pandemia COVID i jej skutki

Skutki pandemii COVID-19 dotknęły 69% ankietowanych firm, niezależnie od ich wielkości, w mniej więcej równym stopniu. Wprawdzie największy odsetek odpowiedzi negatywnych odnotowano w przypadku firm małych (67%), ale zaraz za nimi znajdują się podmioty duże (66%).

Tabela 6. Znaczenie pandemii COVID na prowadzenie działalności

WIELKOŚĆ FIRMY	ISTOTNY NEGATYWNY WPŁYW	WPŁYW UMIARKOWANIE NEGATYWNY	BRAK ZNACZENIA	WPŁYW UMIARKOWANIE POZYTYWNY	WPŁYW ZDECYDOWANIE POZYTYWNY
Mikro	32%	30%	28%	7%	3%
Samozatrudnieni	29%	31%	31%	5%	4%
Mikro bez samozatrudnionych	36%	28%	23%	11%	2%
Mała	30%	37%	25%	6%	3%
Średnia	27%	37%	20%	12%	5%

WIELKOŚĆ FIRMY	ISTOTNY NEGATYWNY WPŁYW	WPŁYW UMIARKOWANIE NEGATYWNY	BRAK ZNACZENIA	WPŁYW UMIARKOWANIE POZYTYWNY	WPŁYW ZDECYDOWANIE POZYTYWNY
Duża	26%	40%	24%	8%	2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Problemy wynikające z COVID są już jednak bardziej złożone – w dużych i średnich podmiotach największym są dodatkowe koszty związane z wymogami sanitarnymi, w pozostałych – utrata lub ograniczenie kontaktów z klientami.

Wykres 4. Problemy wynikające z pandemii COVID – ogółem w badanej populacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=765).

Tabela 7. Problemy wynikające z pandemii COVID wg klas wielkości podmiotów

KLASA WIELKOŚCI	PANDEMIA WYMUSIŁA OGRANICZENIE LUB PRZEPROFILOWANIE PROWADZONEJ DZIAŁALNOŚCI	PANDEMIA WYMUSIŁA DODATKOWE KOSZTY ZWIĄZANE Z WYMOGAMI SANITARNYMI, NP. Z IZOLACJĄ I DEZYNFEKCJĄ STANOWISK PRACY	WYSTĄPIŁA KONIECZNOŚĆ ZMIANY FORM PRACY NP. NA ZDALNĄ, CO SPOWODOWAŁO DODATKOWE KOSZTY M.IN. NA CYFRYZACJĘ	W WYNIKU NAŁOŻONYCH IZOLACJI UTRACONO LUB ZNACZĄCO OGRANICZONO BEZPOŚREDNIE KONTAKTY Z KLIENTAMI, CO SKUTKOWAŁO OGRANICZENIEM ZAMÓWIEŃ	INNE
Mikro	39%	38%	18%	74%	12%
Samozatrudnieni	37%	29%	12%	75%	12%
Mikro bez samozatrudnionych	44%	53%	27%	72%	13%
Mała	32%	46%	27%	68%	10%

KLASA WIELKOŚCI	PANDEMIA WYMUSIŁA OGRANICZENIE LUB PRZEPROFILOWANIE PROWADZONEJ DZIAŁALNOŚCI	PANDEMIA WYMUSIŁA DODATKOWE KOSZTY ZWIĄZANE Z WYMOGAMI SANITARNYMI, NP. Z IZOLACJĄ I DEZYNFEKCJĄ STANOWISK PRACY	WYSTĄPIŁA KONIECZNOŚĆ ZMIANY FORM PRACY NP. NA ZDALNĄ, CO SPOWODOWAŁO DODATKOWE KOSZTY M.IN. NA CYFRYZACJĘ	W WYNIKU NAŁOŻONYCH IZOLACJI UTRACONO LUB ZNACZĄCO OGRANICZONO BEZPOŚREDNIE KONTAKTY Z KLIENTAMI, CO SKUTKOWAŁO OGRANICZENIEM ZAMÓWIEŃ	INNE
Średnia	37%	69%	46%	59%	11%
Duża	45%	85%	45%	52%	3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=765).

Nie wszystkie problemy wynikające z pandemii wpisują się – zdaniem respondentów – w zaproponowaną kafeterię odpowiedzi. Odpowiedzi „inne” zostały sklasyfikowane w 6 kategoriach:

- **ograniczenie lub zawieszenie działalności.** Do tej kategorii zaliczono 40% odpowiedzi typu: „restrykcyjne wprowadzanie nieuzasadnionych ograniczeń”, „z uwagi na brak możliwości organizacji wydarzeń, pandemia spowodowała znaczący spadek przychodów z działalności operacyjnej”, „spadek przychodów w związku ze zmniejszeniem ruchu turystycznego”, „Pracodawca ponosił koszty kwarantanny pracownika, co dodatkowo obciążało pracodawcę, musiał respektować każdą zgłaszaną absencję, tłumaczoną dolegliwościami wskazującymi na COVID, to wszystko ograniczyło czas pracy na budowie i spowolniło terminowe wywiązanie się z umów”. Jak widać kategoria ta bardziej pasuje do pierwszej odpowiedzi z proponowanej kafeterii.
- **ograniczenie działalności, zmniejszenie dochodów.** W tym przypadku do kategorii przypasowano 26% odpowiedzi, jak np. „mała frekwencja klientów, ograniczenie zapotrzebowania”, „obawy klientów o wyniki testów wykonywanych tuż przed wyjazdem, zmienna sytuacja epidemiczna na świecie, niejednolite wymagania wjazdowe i tranzytowe”.
- **problemy społeczne, braki kadrowe.** Kategoria objęła 11% odpowiedzi, takich jak: „problemy z pracownikami, ich obecnością w pracy, odejścia, braki na rynku”, „kwarantanny, izolacje, opieki nad dziećmi”, „zarówno uczniowie, rodzice jak i nauczyciele odczuwają negatywne skutki w zakresie emocjonalnym, psychologicznym i edukacyjnym, widoczne jest też pogorszenie wydolności fizycznej”.
- **opóźnienia w dostawach, problemy w organizacji pracy.** Pod tym szyldem może wystąpić 10% udzielonych odpowiedzi, np. „opóźnienia w realizacji usług z powodu zawieszenia procedur administracyjnych, ograniczonego dostępu do urzędów i instytucji, znacznych opóźnień w dostarczaniu korespondencji lub wstrzymaniu

dostarczania korespondencji”, „organizacja pobytu turystów z zagranicy znacząco ograniczona możliwościami przemieszczania się między krajami, turystyka miejska grupowa i biznesowa z zagranicy „zamarła”, „opóźnienia dostaw materiałów i urządzeń”.

Kilka odpowiedzi (łącznie 7%) zaproponowano do kategorii **wzrost cen i kosztów**.

Inflacja, koszty prowadzenia działalności

Inflacja okazała się najbardziej uciążliwym zjawiskiem wpływającym na działalność podmiotów – zaznaczyło ją 92% ankietowanych. Bezpośrednio z nią powiązane jest drugie zaproponowane zjawisko, tj. koszty prowadzenia działalności gospodarczej, stanowiące problem dla 89% respondentów.

Różnice w postrzeganiu zarówno inflacji, jak i kosztów prowadzenia działalności jako utrudnień są nieznaczne pomiędzy podmiotami poszczególnych wielkości, czyli jest to odczucie powszechne.

Tabela 8. Znaczenie inflacji na prowadzenie działalności

KLASA WIELKOŚCI	ISTOTNY NEGATYWNY WPŁYW	WPŁYW UMIARKOWANIE NEGATYWNY	BRAK ZNACZENIA	WPŁYW UMIARKOWANIE POZYTYWNY	WPŁYW ZDECYDOWANIE POZYTYWNY
Mikro	69%	22%	8%	0%	0%
Samozatrudnieni	65%	24%	11%	1%	1%
Mikro bez samozatrudnionych	77%	18%	4%	0%	0%
Mała	64%	31%	5%	1%	1%
Średnia	57%	34%	7%	1%	1%
Duża	76%	20%	4%	0%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

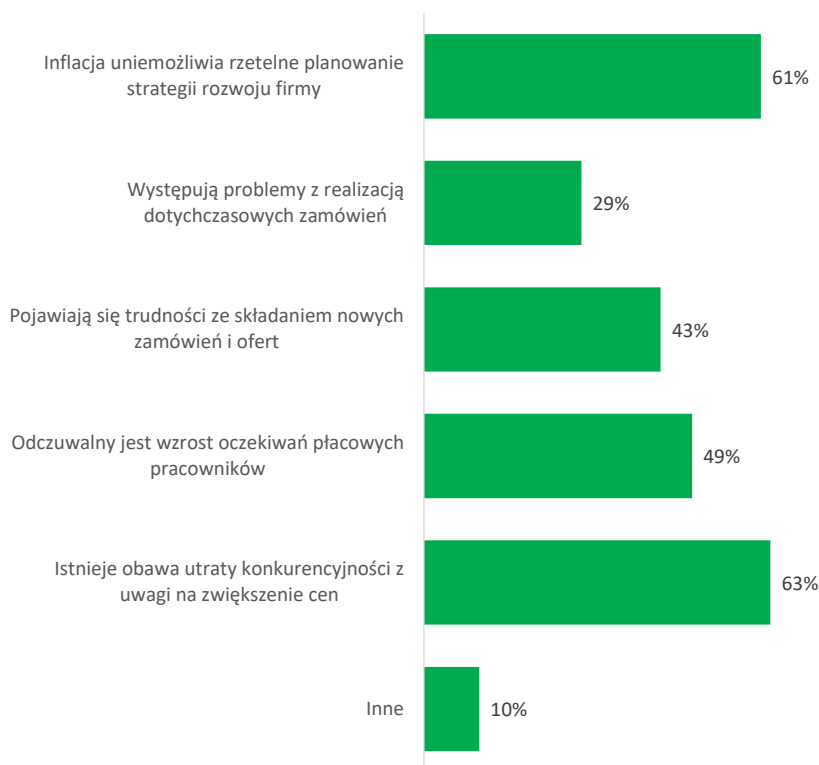
Tabela 9. Znaczenie kosztów prowadzenia działalności na działalność firmy

KLASA WIELKOŚCI	ISTOTNY NEGATYWNY WPŁYW	WPŁYW UMIARKOWANIE NEGATYWNY	BRAK ZNACZENIA	WPŁYW UMIARKOWANIE POZYTYWNY	WPŁYW ZDECYDOWANIE POZYTYWNY
Mikro	63%	27%	9%	1%	0%
Samozatrudnieni	55%	31%	13%	1%	0%
Mikro bez samozatrudnionych	77%	20%	3%	0%	0%
Mała	56%	34%	9%	1%	0%
Średnia	52%	35%	11%	1%	1%
Duża	54%	26%	20%	0%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Również i w przypadku zjawisk związanych z inflacją można dostrzec pewne zróżnicowanie zależne od wielkości podmiotu. Głównie chodzi tu o presję płacową, która silniej zarysowuje się w dużych i średnich firmach, czy obawę utraty konkurencyjności, co z kolei nieco częściej było zaznaczane przez przedstawicieli mikro i małych podmiotów.

Wykres 5. Problemy wynikające z inflacji – ogółem w badanej populacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1108).

Tabela 10. Problemy wynikające z inflacji wg klas wielkości podmiotów

KLASA WIELKOŚCI	INFLACJA UNIEMOŻLIWIA RZETELNE PLANOWANIE STRATEGII ROZWOJU FIRMY	WYSTĘPUJĄ PROBLEMY Z REALIZACJĄ DOTYCHCZASOWYCH ZAMÓWIEŃ	POJAWIAJĄ SIĘ TRUDNOŚCI ZE SKŁADANIEM NOWYCH ZAMÓWIEŃ I OFERT	ODCZUWALNY JEST WZROST OCZEKIWAŃ PŁACOWYCH PRACOWNIKÓW	ISTNIEJE OBAWA UTRATY KONKURENCYJNOŚCI Z UWAGI NA ZWIĘKSZENIE CEN	INNE
Mikro	62%	29%	40%	38%	65%	12%
Samozatrudnieni	56%	26%	35%	19%	57%	12%
Mikro bez samozatrudnionych	74%	34%	50%	71%	79%	12%
Mała	60%	26%	44%	48%	62%	8%
Średnia	57%	32%	51%	77%	60%	11%
Duża	63%	33%	42%	88%	54%	2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1108).

Odpowiedzi na pytanie otwarte można w zasadzie podzielić na dwie kategorie:

- **zwiększone koszty prowadzenia działalności.** Zaliczono do tej kategorii 77% odpowiedzi na pytanie otwarte: „inne – jakie?”. Występują tutaj odpowiedzi typu: „rosnące ceny powodują spadek zamówień”, „brak płynności finansowej, kredytowej (spłata kredytów)”, „Znaczny wzrost cen oraz bardzo długi czas oczekiwania powodują niepewność cen i nie jesteśmy w stanie ustalić ceny zamówionych rzeczy”, „Nie można nic zaplanować przez inflację, zmiana wartości pieniądza zaburza pewność siebie w inwestowanie. Potencjalni klienci nie mają pieniędzy na moje usługi”. W gruncie rzeczy odpowiedzi te mieszczą się w zaproponowanej kafeterii.
- **obawy klientów o własne możliwości finansowe.** Dla 13% ankietowanych, którzy zaznaczyli odpowiedź „inne”, przyczyny ograniczenia sprzedaży własnych usług i wyrobów leżą po stronie popytowej, tj. mniejszej zasobności portfeli potencjalnych klientów lub obawy z ich strony o wydatki. Przykładowe odpowiedzi: „moje usługi stają się coraz rzadziej wybierane, bo nie są pierwszej potrzeby”, „ludzie nie chcą przeznaczać środków na rozrywkę”, „obawy klientów o ich sytuację ekonomiczną i odkładanie decyzji o wyjazdach na późniejsze terminy”.

Oprócz tych dwóch kategorii jest jeszcze kilka wypowiedzi nie dających się połączyć w jakies sensowne grupowania, na ogół są to wypowiedzi obrazujące aktualny stan emocjonalny.

Wojna w Ukrainie

Pytanie o wojnę w Ukrainie i jej konsekwencje w zakresie embarga gospodarczego, surowcowego, energetycznego i finansowego podyktowane było niezwykle szybkimi i znaczącymi zmianami zarówno w zakresie społecznym, jak i gospodarczym. Pomimo iż wojna wybuchła 24 lutego br., to już po dwóch miesiącach skutki jej odczuło 67% ankietowanych. Poziom odczuwania negatywnych skutków jest dosyć zbliżony w poszczególnych grupach wielkości podmiotów, może tylko w grupie samozatrudnionych nieco niższy odsetek deklaruje trudności z tego powodu.

Tabela 11. Znaczenie wojny w Ukrainie na prowadzenie działalności

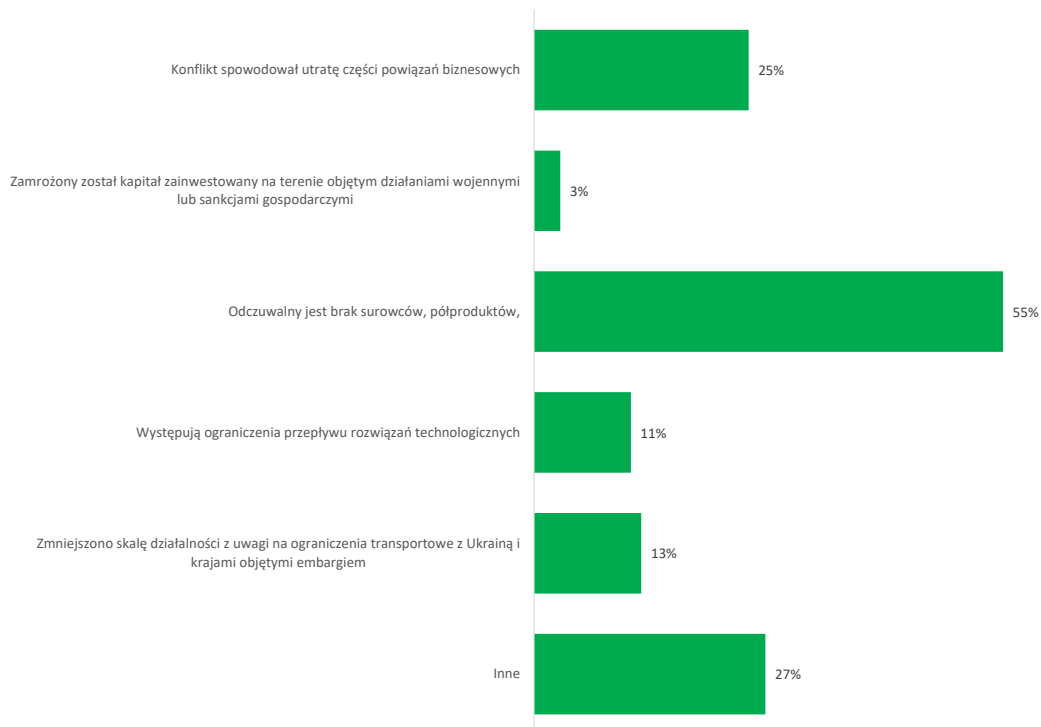
KLASA WIELKOŚCI	ISTOTNY NEGATYWNY WPŁYW	WPŁYW UMIARKOWANIE NEGATYWNY	BRAK ZNACZENIA	WPŁYW UMIARKOWANIE POZYTYWNY	WPŁYW ZDECYDOWANIE POZYTYWNY
Mikro	38%	27%	33%	1%	0%
Samozatrudnieni	36%	25%	37%	1%	1%
Mikro bez samozatrudnionych	41%	31%	26%	2%	0%
Mała	39%	31%	29%	2%	0%

KLASA WIELKOŚCI	ISTOTNY NEGATYWNY WPŁYW	WPŁYW UMIARKOWANIE NEGATYWNY	BRAK ZNACZENIA	WPŁYW UMIARKOWANIE POZYTYWNY	WPŁYW ZDECYDOWANIE POZYTYWNY
Średnia	35%	33%	29%	3%	1%
Duża	44%	32%	24%	0%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Większość z grupy odczuwającej negatywny wpływ wojny w Ukrainie wiąże je z brakiem surowców i półproduktów, nieco silniej te niedobory dotyczą większe podmioty. Marginalne znaczenie w skali wszystkich respondentów mają za to obawy o zamrożenie kapitału zainwestowanego na terenach objętych działaniami zbrojnymi.

Wykres 6. Problemy wynikające z wojny w Ukrainie – ogółem w badanej populacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=809).

Tabela 12. Problemy wynikające z wojny w Ukrainie wg klas wielkości podmiotów

KLASA WIELKOŚCI	KONFLIKT SPOWODOWAŁ UTRATĘ CZĘŚCI POWIĄZAŃ BIZNESOWYCH	ZAMROŻONY ZOSTAŁ KAPITAŁ ZAINWESTOWANY NA TERENIE OBJĘTYM DZIAŁANAMI WOJENNYMI LUB SANKCJAMI GOSPODARCZYMI	ODCZUWALNY JEST BRAK SUROWCÓW, PÓŁPRODUKTÓW	WYSTĘPUJĄ OGRANICZENIA PRZEPŁYWU ROZWIĄZAŃ TECHNOLOGICZNYCH	ZMNIEJSZONO SKALĘ DZIAŁALNOŚCI Z UWAGI NA OGRANICZENIA TRANSPORTOWE Z UKRAINĄ I KRAJAMI OBJĘTYMI EMBARGIEM	INNE
Mikro	26%	4%	51%	12%	13%	28%
Samozatrudnieni	24%	4%	49%	12%	13%	28%
Mikro bez samozatrudnionych	29%	4%	55%	11%	12%	29%
Mała	24%	3%	55%	12%	12%	26%
Średnia	21%	1%	70%	10%	17%	30%
Duża	39%	5%	58%	5%	5%	18%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=809).

Odpowiedzi na pytanie otwarte związane są z grupami problemów dotyczących:

- **wzrostu cen, kosztów.** Ta sama odpowiedź padała już wcześniej, przy innych zjawiskach, w tym przypadku przesłanką do jej powstania jest konflikt zbrojny. Obawę taką podziela 28% respondentów, którzy zaznaczyli odpowiedź „inne”. Ankietowani doskonale zdają sobie sprawę, że wyższe ceny będą generować wyższe koszty, a to może spowodować utratę konkurencyjności, a więc podstawy do prowadzenia działalności. Cytując bezpośrednio ankietowanych: „Sankcje prowadzą do monopolu, koszty transportu są bardzo wysokie, brak dostępu do produktu, coraz wyższe ceny zakupu oraz koszty uzyskania dochodu”, „Wzrost cen paliw i materiałów opałowych, odpływ ukraińskich pracowników spowodował ograniczenia w działalności firm budowlanych, co przekłada się na wysokie ceny ofertowe i wydłużenie terminów realizacji inwestycji”. Bardzo poważnie brzmi wizja roztoczona przez jednego z pytanych: „Ceny paliwa, ogrzewania, energii lecą w kosmos – przy jednej ze spółek, jakie posiadamy, prawdopodobnie skończy się to przeniesieniem produkcji za granicę i zamknięciem polskiej fabryki – podobnie wynika z wniosków dziesiątek znajomych. Presja płacowa, niepewność, inflacja, koszty są tak wysokie, że nie da się do nich „przyzwyczaić”. Dodatkowo bycie „fronterem” NATO blokuje inwestycje przychodzące, a rząd strategicznie tylko podgrzewa atmosferę, zamiast próbować ją stabilizować. Dodatkowo w kolejnych latach zmiany podatkowe, by ratować już prawie upadły budżet, na którego wsparcie nie widać chętnych z państw EU, będą zapewne tak mordercze, że liczba dużych firm prowadzących finanse w PL zmniejszy się kilkukrotnie – po prostu będą dużymi firmami gdziekolwiek, tylko nie w Polsce”.
- **spadek zainteresowania produktami/usługami.** Problem ten zauważyło 21% spośród zaznaczających odpowiedź „inne”. Zmniejszenie popytu wiąże się jednocześnie z jego nieprzewidywalnością, co dotyczy zarówno klientów krajowych, jak i zagranicznych. Ponadto przedsiębiorcy zwracają uwagę na eliminacje wydatków nie

będących pierwszą potrzebą i chęcią zaoszczędzenia na trudniejszy okres: „skutki rosyjskiej agresji na Ukrainę w roku 2022 to spadek planowanych przyjazdów turystów zagranicznych do Polski (zmiany nastrojów i preferencji kontrahentów/klientów), co ma istotny wpływ na sprzedaż usług turystycznych w zakresie turystyki miejskiej przyjazdowej i biznesowej z zagranicy”, „utrata zamówień na przyjazdy turystów z zagranicy (zarówno już wcześniej zleconych, jak i zamrożenie napływu nowych) ze względu na obawy bliskością działań wojennych oraz ogromnym napływem uchodźców”, „Zmiana sposobu myślenia klientów. Jest wojna, to nie mogę się bawić”.

- **problemy społeczne, asymilacyjne.** Dostrzegają je głównie osoby mające bezpośrednią styczność z Ukraińcami. Zaliczono do nich 11% odpowiedzi zaznaczonych jako „inne”. Z wypowiedzi wyczuwa się obawy wynikające z pobytu obcokrajowców, przejawów ich aktywności i chyba też trochę zawiści z przekazywanych im środków wsparcia. Oddając głos ankietowanym: „Pomoc uchodźcom z Ukrainy może zmniejszyć skalę działalności statutowej Stowarzyszenia”, „problem z przepełnionymi grupami dzieci, dzieci nam się nie mieszczą w przedszkolu, działalność charytatywna przekracza możliwości”, „duża liczba pacjentów i uczniów wymagających opieki pielęgniarstwa, którzy nie mają peseli, a więc NFZ nie płaci stawki kapitałowej”, „Przyjmowanie uczniów narodowości ukraińskiej do przepełnionej szkoły”, „Panie z Ukrainy odbierają naszą pracę za minimalną kwotę”, „konieczność wsparcia finansowego wyłożonego z zasobów własnych firmy (czesne dzieci z Ukrainy)”.
- **obawa o przyszłość.** Zaznaczyło ją 7% respondentów z omawianej grupy, a dotyczy całego szeregu problemów związanych odczuwaniem wszelkich zagrożeń. W związku z tym przyczynami obaw są ludzie, przyjazdy, wyjazdy, ceny, finanse, niewiadoma przyszłość, wojna, połączenia lotnicze, dostawy gazu itp.

Zakłócenie łańcucha dostaw

Jednym z elementów mogących generować problemy w działalności podmiotów mogą być problemy z kontrahentami na etapie dostaw surowców lub komponentów do produkcji. Problem ten powstał już w okresie pandemicznych lock-downów i z biegiem czasu uległ pewnym zmianom. Na pewno nie udało się go wyeliminować w całości. Wybuch wojny w Ukrainie pogłębił ten problem, nie tylko w zakresie wymiany towarowej z samą Ukrainą, ale również z Rosją i Białorusią. Dodatkiem jest wydłużenie niektórych połączeń na skutek zamknięcia przestrzeni powietrznej nad tymi krajami.

Problem ten okazał się dostrzegalny dla 52% ankietowanych, szczególnie często pojawia się wśród dużych firm (68%), natomiast najmniej przeszkadza samozatrudnionym (45%).

Tabela 13. Znaczenie zakłócenia łańcucha dostaw na prowadzenie działalności

KLASA WIELKOŚCI	ISTOTNY NEGATYWNY WPŁYW	WPŁYW UMIARKOWANIE NEGATYWNY	BRAK ZNACZENIA	WPŁYW UMIARKOWANIE POZYTYWNY	WPŁYW ZDECYDOWANIE POZYTYWNY
Mikro	27%	22%	50%	0%	0%
Samozatrudnieni	24%	20%	55%	1%	0%
Mikro bez samozatrudnionych	33%	26%	41%	0%	0%
Mała	29%	24%	47%	1%	0%
Średnia	26%	25%	47%	1%	1%
Duża	18%	50%	32%	0%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Najczęściej problemy związane z nieterminowością dostaw wymuszają na podmiotach stosowanie zamienników i substytutów oryginałów, co zgłasza 45% z podmiotów dostrzegających negatywny wpływ nieregularności dostaw na działalność. Szczególnie często metodę tę stosują duże firmy. Inną metodą przeciwdziałania jest zwiększenie zapasów, lecz na to mogą pozwolić sobie podmioty dysponujące odpowiednim zapleczem. Stąd im firma mniejsza, tym rzadziej rozwiązanie takie jest stosowane. Odwrotnie jest z przestojami w pracy – te są częstsze w mniejszych podmiotach. Co ciekawe, nie odbija się to jakoś gwałtownie na spiętrzeniu prac, które jest domeną raczej większych podmiotów.

Wykres 7. Problemy wynikające z zakłócenia łańcucha dostaw – ogółem w badanej populacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=620).

Tabela 14. Problemy wynikające z zakłócenia łańcucha dostaw wg klas wielkości podmiotów

KLASA WIELKOŚCI	NIETERMINOWE WYWIĄZYWANIE SIĘ Z PODJĘTYCH ZOBOWIĄZAŃ (KARY UMOWNE)	WYSTĘPUJĄCE PRZESTOJE W PRACY	NAGŁE SPIĘTRZENIA PRAC	ZASTĘPOWANIE WYMAGANYCH MATERIAŁÓW ZAMIENNIKAMI KOSZTEM JAKOŚCI LUB OSTATECZNEJ CENY	ZWIĘKSZENIE ZAPASÓW MAGAZYNOWYCH CELEM ZABEZPIECZENIA DZIAŁALNOŚCI FIRMY	INNE
Mikro	25%	35%	29%	44%	28%	13%
Samozatrudnieni	22%	37%	27%	43%	17%	12%
Mikro bez samozatrudnionych	29%	32%	31%	47%	43%	14%
Mała	22%	30%	30%	43%	35%	11%
Średnia	18%	26%	39%	57%	43%	12%
Duża	35%	26%	32%	41%	47%	6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=620).

Najpoważniejszą konsekwencją zaburzeń w systemie dostaw jest **wzrost cen**. Taką korelację zauważyło 27% ankietowanych, **którzy zaznaczyli odpowiedź „inne”**. Większość z nich sensownie uzasadnia te powiązania: „Znaczne podwyżki cen surowców i półproduktów, których nie ma możliwości zastąpić innymi zamiennikami”, „Konieczność przepłacania za produkty potrzebne do wykonania usługi”, „Dodatkowe koszty pozyskania materiałów/surowców/koszty pośrednie pozyskania/dodatkowy czas pracy na znalezienie źródła”, „Koszmarne skoki cen materiałów typowe dla czasów upadającego komunizmu i chaosu rozdawnictwa generującego inflację”.

Dla 14% ankietowanych zaznaczających odpowiedź inne, problemem są **opóźnienia lub braki dostaw**. W odpowiedziach zasygnalizowane zostały również inne kierunki, niż wspomniane na początku podrozdziału, a mianowicie Chiny, w kontekście bieżącego wzrostu zachorowań na COVID w tym kraju, i Wielka Brytania, w związku z Brexitem.

Sytuacja kadrowa

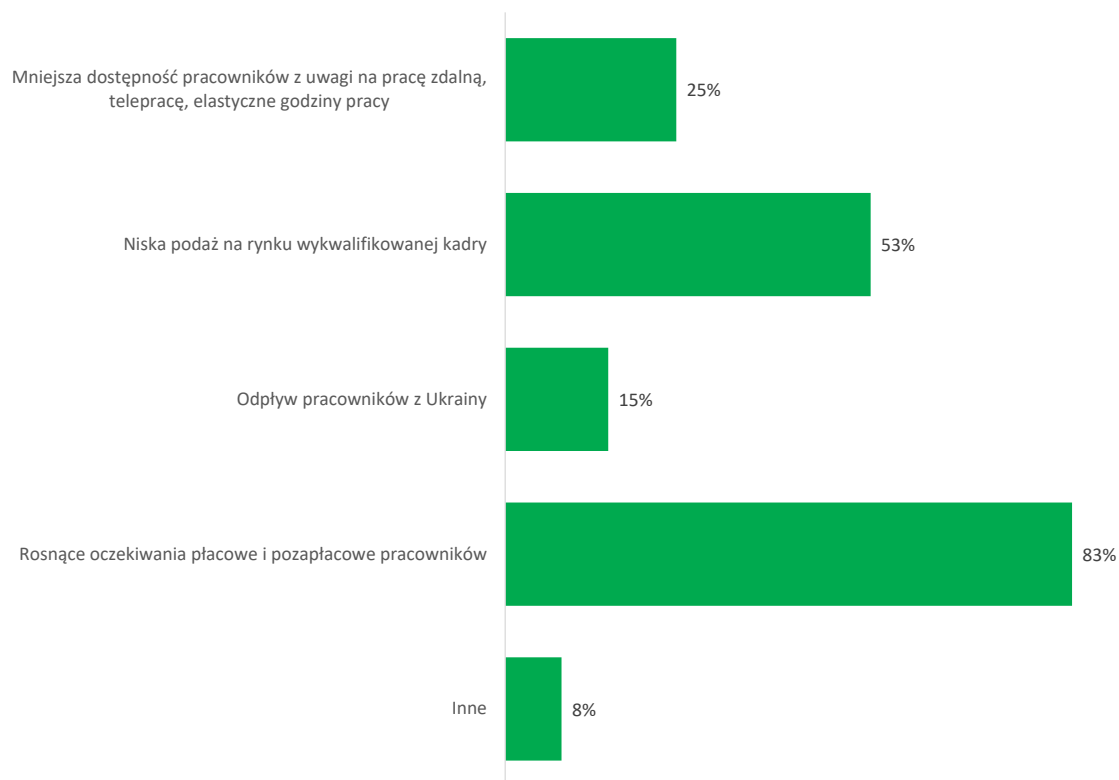
Przeszło 24% ankietowanych przedstawicieli firm łączy sytuację kadrową we własnej firmie z negatywnym wpływem na działalność. Jest to najniższy odsetek odpowiedzi wskazujących konkretną grupę problemów ze wszystkich zaproponowanych w ankiecie. Być może jest to wciąż efekt coraz bardziej partnerskiego traktowania kadry pracowniczej w zakładach pracy, co pokazały np. omówione wcześniej badania koniunktury. Problem ten jest marginalny jedynie dla samozatrudnionych, w pozostałych podmiotach pojawia się z różnym nasileniem.

Tabela 15. Znaczenie sytuacji kadrowej na prowadzenie działalności

KLASA WIELKOŚCI	ISTOTNY NEGATYWNY WPŁYW	WPŁYW UMIARKOWANIE NEGATYWNY	BRAK ZNACZENIA	WPŁYW UMIARKOWANIE POZYTYWNY	WPŁYW ZDECYDOWANIE POZYTYWNY
Mikro	9%	11%	77%	2%	0%
Samozatrudnieni	8%	6%	85%	2%	0%
Mikro bez samozatrudnionych	11%	21%	64%	4%	0%
Mała	12%	16%	69%	3%	0%
Średnia	12%	22%	59%	5%	2%
Duża	14%	4%	66%	14%	2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Podstawową przeszkodą w prowadzeniu działalności są rosnące oczekiwania płacowe pracowników, co na zbliżonym poziomie zaznaczają przedstawiciele wszystkich grup wielkości podmiotów. Drugim problemem z punktu widzenia firm jest niska podaż na rynku wykwalifikowanej kadry, co oznacza, iż rynek pracy staje się rynkiem pracobiorcy, a nie pracodawcy.

Wykres 8. Problemy wynikające z sytuacji kadrowej – ogółem w badanej populacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=292).

Tabela 16. Problemy wynikające z sytuacji kadrowej wg klas wielkości podmiotów

KLASA WIELKOŚCI	MNIEJSZA DOSTĘPNOŚĆ PRACOWNIKÓW Z UWAGI NA PRACĘ ZDALNĄ, TELEPRACĘ, ELASTYCZNE GODZINY PRACY	NISKA PODAŻ NA RYNKU WYKWALIFIKOWANEJ KADRY	ODPŁYW PRACOWNIKÓW Z UKRAINY	ROSĄCE OCZEKIWANIA PŁACOWE I POZAPŁACOWE PRACOWNIKÓW	INNE
Mikro	25%	55%	13%	83%	5%
Samozatrudnieni	23%	47%	15%	64%	2%
Mikro bez samozatrudnionych	26%	60%	12%	97%	7%
Mała	24%	46%	13%	78%	13%
Średnia	25%	59%	24%	92%	8%
Duża	33%	100%	22%	89%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=292).

Niespełna 8% dostrzegających problemy w zakresie sytuacji kadrowej nie potrafiło przyporządkować ich do zaproponowanej kafeterii. Ponieważ odpowiedzi jest zbyt mało, aby stworzyć dodatkowe grupowania, lepiej zacytować niektóre z nich bezpośrednio:

- „w zakresie prowadzonej działalności 7912Z [*Działalność organizatorów turystyki – przyp. autora*] znaczący brak dostępności kadry ze znajomością języków obcych na warunkach pracy możliwych do zaoferowania w tej działalności, ogromny drenaż takiej kadry przez zagraniczne korporacje”,
- „składki zdrowotne – z firmy płacimy więcej, a pracownicy dostają mniej, a „służby zdrowia” jak nie było tak nie ma”,
- „przejsie na emeryturę wykwalifikowanych pracowników, których trudno zastąpić”,
- „nikłe zainteresowanie podejmowaniem pracy w branży niepewnej, narażonej na skutki pandemii oraz skutki wojny w Ukrainie, generalnie branży ocenianej jako nie dającej gwarancji stabilnego wieloletniego rozwoju [*wypowiedź przedstawiciela sekcji I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – przyp. autora*]”,
- „ludzie dostają pieniądze za nic, więc nie są zainteresowani pracą w zawodach wymagających większych kwalifikacji”,
- „ilość świadczeń ofertowanych przez Państwo demotywuje do podjęcia pracy przez społeczeństwo”.

Wsparcie finansowe w prowadzeniu działalności

Szereg problemów pojawiających się w prowadzeniu działalności firm zostało zminimalizowanych dzięki wsparciu finansowemu udzielanemu ze środków publicznych. Już od momentu przystąpienia do Unii dostępne – pod pewnymi warunkami – stały się środki europejskie przeznaczone do dofinansowania projektów własnych beneficjentów. W okresie

kryzysu wywołanego pandemią COVID-19 uruchomiono dodatkowe środki mające złagodzić skutki wprowadzonych obostrzeń sanitarnych.

W ankiecie zadano pytania jedynie o kilka podstawowych tytułów wsparcia, tj. fundusze europejskie, środki przeciwdziałające skutkom kryzysu z funduszy krajowych i z funduszy regionalnych, łącznie poproszono o ustosunkowanie się do 10 form/tytułów wsparcia. Okazuje się, że **przynajmniej z jednej formy wsparcia skorzystało 71% ankietowanych**, w tym:

- mikro podmioty – 66%, z tego samozatrudnieni – 59%,
- podmioty małe – 72%,
- podmioty średnie – 87%,
- podmioty duże – 80%.

Podmioty potrafiły przejawiać dużą aktywność w korzystaniu w różnych możliwości dofinansowania, rekordzista w naszej ankiecie wskazał wykorzystanie przez własny podmiot wszystkich 10 źródeł dodatkowego przychodu.

W większości jednak podmioty sięgają maksymalnie po 3 źródła dofinansowania, tak postąpiło 85% spośród badanych firm, które uzyskały wsparcie zewnętrzne. Zróżnicowanie z uwagi na wielkość firmy jest niewielkie: od 82% w przypadku dużych podmiotów, po 86% w przypadku mikro i małych podmiotów.

Najchętniej po wsparcie sięgały firmy, które oceniły aktualny stan swojego podmiotu w zakresie finansów jako „w firmie występują przejściowe problemy” – spośród takich o dofinansowanie poprosiło 79%. Nieco mniejszy udział miały firmy określające aktualny stan finansów jako „sytuacja jest trudna” – 73%. Być może jest to związane z obawą o spełnienie wymagań (np. spłata pożyczki, realizacja w terminie, utrzymanie zatrudnienia itp.).

Dla odmiany w przypadku firm mających okres intensywnego wzrostu sięganie po dodatkowe wsparcie wystąpiło w 52% podmiotów, a w podmiotach deklarujących jedynie okres wzrostu lub rozwoju – w 60%.

Dofinansowanie z funduszy europejskich

Pytanie zadane respondentom nie precyzowało w żaden sposób rodzaju funduszy czy rodzaju programów, więc pozwalało na odpowiedź pozytywną niezależnie od tego, czy dofinansowanie dotyczyło Europejskiego Funduszu Społecznego czy Funduszu Spójności, programów krajowych czy zarządzanych regionalnie. Jedynym ograniczeniem był ostatni 2-letni okres uzyskania wsparcia, co mogło znacząco ograniczyć liczbę odpowiedzi pozytywnych. Potwierdzenie wsparcia z funduszy europejskich padło w przypadku 24% ankietowanych przedstawicieli podmiotów gospodarki narodowej, przy czym większą aktywnością w pozyskiwaniu środków europejskich wykazują się większe firmy.

Tabela 17. Odsetek korzystających z dofinansowania ze środków europejskich w okresie ostatnich dwóch lat wg klas wielkości podmiotów

KLASA WIELKOŚCI	POZYSKANIE WSPARCIA Z FUNDUSZY EUROPEJSKICH		
	TAK	NIE	NIE DOTYCZY
Mikro	16%	80%	4%
Samozatrudnieni	15%	80%	5%
Mikro bez samozatrudnionych	19%	79%	1%
Mała	26%	69%	6%
Średnia	44%	51%	5%
Duża	46%	54%	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Po środki europejskie sięgają w równym stopniu podmioty mające problemy finansowe, jak i odnotowujące rozwój firmy – po 24%.

Spośród firm dostrzegających negatywne (umiarkowane i istotne) powiązanie pandemii COVID z prowadzeniem działalności gospodarczej otrzymanie środków z funduszy europejskich w okresie ostatnich dwóch lat potwierdziło 53% ankietowanych z tej podgrupy. Być może jest to efekt łączenia – zresztą całkiem uzasadniony – otrzymywanych środków wsparcia w ramach licznych „tarcz antykowidowych” z finansowaniem z programów europejskich.

Wsparcie w ramach programów krajowych i regionalnych

Przygotowane i zrealizowane wsparcie miało na celu ochronę polskiej gospodarki przed skutkami pandemii COVID, a właściwie przed skutkami wprowadzonych restrykcji w działalności firm będących środkiem przeciwdziałającym rozprzestrzenianiu się choroby. Pakiety pomocowe były bardzo liczne, skierowane do poszczególnych grup odbiorców (np. tarcze zdrowotne, edukacyjne, społeczne), jak i do pozostałych podmiotów, w zależności od ich wielkości i rodzaju prowadzonej działalności. W ankiecie starano się dobrać formy wsparcia trafiające w możliwie szerokie grono odbiorców.

Największą efektywnością wykazały się działania umożliwiające odroczenie o trzy miesiące płatności składek ZUS, bądź w przypadku niektórych firm (samozatrudnieni i mikrofirmy) ich umorzenie. Łącznie skorzystanie z tej formy wsparcia zadeklarowało 47% ankietowanych.

Tabela 18. Odsetek korzystających z umorzenia/odroczenia płatności składek ZUS w ramach krajowej tarczy antypandemicznej

KLASA WIELKOŚCI	POZYSKANE WSPARCIE		
	TAK	NIE	NIE DOTYCZY
Mikro	47%	49%	4%
Samozatrudnieni	40%	55%	4%
Mikro bez samozatrudnionych	60%	38%	2%
Mała	51%	44%	5%
Średnia	45%	46%	9%
Duża	32%	66%	2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Drugą pod względem popularności formą wsparcia dla firm było dofinansowanie części kosztów prowadzenia działalności dla samozatrudnionych (przysługiwało przez okres 3 miesięcy pod warunkiem wykazania spadku obrotów w okresie 2 kolejnych miesięcy w porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego o co najmniej 30%), lub wsparcie z Tarczy Finansowej dla pozostałych firm. Pozyskanie środków z któregoś z tych źródeł zadeklarowało łącznie 42% ankietowanych.

Tabela 19. Odsetek korzystających z dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności (samozatrudnieni)/Tarcza Finansowa (pozostali) ze środków krajowych

KLASA WIELKOŚCI	POZYSKANE WSPARCIE		
	TAK	NIE	NIE DOTYCZY
Mikro	40%	55%	4%
Samozatrudnieni	33%	62%	5%
Mikro bez samozatrudnionych	55%	42%	4%
Mała	45%	46%	8%
Średnia	43%	47%	10%
Duża	40%	58%	2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Inne z zaproponowanych form wsparcia wykazane zostały przez zbyt małą grupę podmiotów, aby można prezentować bardziej szczegółowe przekroje, np. dodatkowy zasiłek opiekuńczy dla przedsiębiorcy i pracowników pobierało 9% podmiotów, z zawieszenia poboru zaliczek na podatek PIT skorzystało 5% respondentów.

Jeszcze słabiej wypadła rozpoznawalność wsparcia udzielanego ze środków regionalnych – pożyczkę płynnościową otrzymało 5% podmiotów, a bony rekompensacyjne lub bony dla samozatrudnionych jedynie 4% badanych jednostek. Należy również wziąć pod uwagę, że szereg z tych form wsparcia było udzielanych niemal dwa lata wcześniej i respondenci mogli po prostu nie pamiętać lub wręcz nie wiedzieć o takiej pomocy.

Innowacyjność

Rozwiązaniem mogącym pomóc w rozwoju podmiotów jest szeroko pojęta działalność innowacyjna. Zgodnie z „Podręcznikiem Oslo” wydanym przez OECD i Komisję Europejską wydanie trzecie z 2005, innowacje dzielą się na 4 podstawowe rodzaje:

- **innowacja produktowa** – obejmująca wprowadzenie do sprzedaży nowego lub znacząco udoskonalonego produktu lub usługi,
- **innowacja procesowa** – dotycząca wprowadzenia nowego lub znacząco zmienionego procesu produkcji / świadczenia usługi,
- **innowacja organizacyjna** – rozbita w ankiecie na dwa zagadnienia: 1) wdrożenia nowej lub istotnie zmienionej strategii działania przedsiębiorstwa oraz 2) wdrożenia tzw. zaawansowanej techniki zarządzania,
- **innowacja marketingowa** – obejmująca wdrożenie nowych form promocji produktów i usług

Na pytanie dotyczące wprowadzania jakichkolwiek innowacji w ciągu roku **pozytywnie** odpowiedziało **44% ankietowanych**. Odsetek pozytywnej deklaracji pozostaje w pełnej zgodności z wielkością firmy: w przypadku podmiotów dużych innowację planuje 60% firm, podmiotów średnich 49%, podmiotów małych 45%, a mikrofirm – 41%. Firmy jednoosobowe tylko minimalnie deklarują niższe zaangażowanie w działalność innowacyjną – 40%.

Z kolei liczba rodzajów innowacji (z pięciu wymienionych w ankiecie) rozkłada się dosyć równomiernie jedynie w dużych firmach.

Tabela 20. Odsetek podmiotów planujących wdrożenie działań innowacyjnych w okresie roku

KLASA WIELKOŚCI	NIE PLANUJĄ TAKICH DZIAŁAŃ	LICZBA RODZAJÓW DZIAŁAŃ INNOWACYJNYCH				
		1	2	3	4	5
Mikro	59%	17%	12%	6%	3%	3%
Samozatrudnieni	60%	19%	11%	5%	3%	2%
Mikro bez samozatrudnionych	57%	15%	15%	6%	3%	4%
Mała	55%	18%	12%	7%	4%	4%
Średnia	51%	17%	14%	7%	7%	5%
Duża	40%	14%	12%	12%	10%	12%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

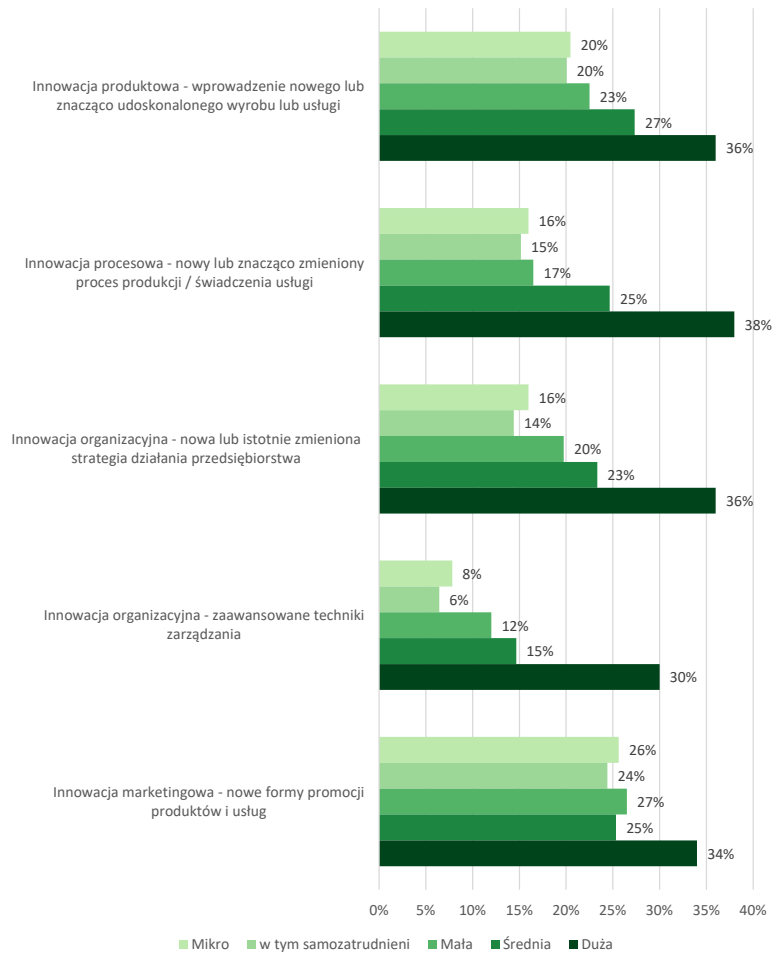
Największe zainteresowanie we wszystkich grupach wielkości podmiotów deklarowane jest w zakresie **innowacji marketingowych**, tj. wypracowania i wdrożenia nowych form i sposobów promocji własnych produktów i usług celem zwiększenia sprzedaży. Do takich działań przymierza się **26% ankietowanych podmiotów**.

Drugą grupą innowacji, która cieszy się największym powodzeniem są **innowacje produktowe**, czyli wprowadzenie na rynek nowego lub znacząco udoskonalonego wyrobu lub usługi. Wyzwanie takie widzi przed sobą **23% ankietowanych**. Należy liczyć się z faktem, iż takie działania wiążą się na ogół z dodatkowymi kosztami, np. na opracowanie nowego produktu, zakup odpowiednich urządzeń, przeszkolenie pracowników. Ponadto nowy produkt wymagać będzie odpowiednich działań promocyjnych i dlatego 56% podmiotów angażujących się w innowacje produktowe zakłada również działania w zakresie innowacji marketingowych.

Na zbliżonych poziomach zainteresowania są dwa działania, tj. **innowacja organizacyjna w zakresie strategii** i **innowacja procesowa** (odpowiednio **19% i 18%**). Na problemy związane z planowaniem działań zwrócono uwagę już wcześniej, gdy respondenci przyznali, iż z uwagi na inflację czy zrywane łańcuchy dostaw trudno jest zachować uzgodnione zobowiązania. Tym wyżej należy cenić przedsiębiorców gotowych na uporządkowanie działalności i ujęcie jej w formy dokumentów strategicznych. Obydwa rodzaje innowacji są ze sobą powiązane, tj. wdrożenie nowego lub istotnie zmienionego procesu produkcji/ świadczenia usługi na ogół pociąga za sobą znaczące zmiany w strategii działania przedsiębiorstwa i *vice versa*. Dlatego pozytywne odpowiedzi w zakresie wdrożenia innowacji procesowej pojawiają się u **50% firm** zakładających innowację organizacyjną.

Stosunkowo najmniejszym zainteresowaniem cieszą się **innowacje organizacyjne obejmujące wdrożenie tzw. zaawansowanej techniki zarządzania**, w tym zamówienia i rozliczenia. Również i taka forma innowacji może okazać się niezwykle wymagająca, trudna a jednocześnie szalenie ciekawa, np. automatyzacja procesów zakupów poprzez zastosowanie rozwiązań związanych ze sztuczną inteligencją czy przetwarzaniem baz typu Big Data. W badanej zbiorowości podmiotów podjęcie wyzwań związanych z tą formą innowacji zaznaczyło **11% odpowiadających**.

Wykres 9. Odsetek przedstawicieli podmiotów gospodarki narodowej deklarujących wdrożenie działań innowacyjnych w przeciągu najbliższego roku wg grup wielkości firm

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=532).

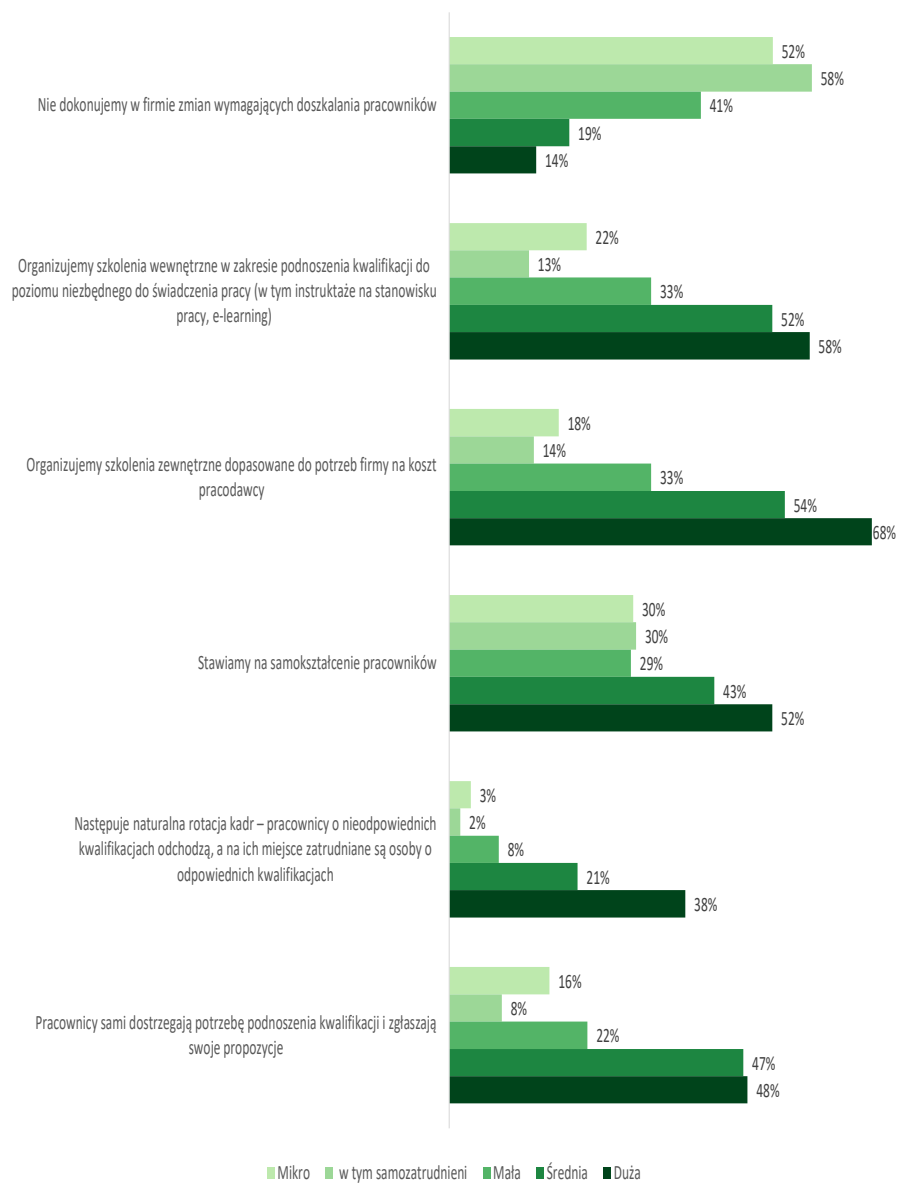
Zagadnienia rynku pracy

Podstawą sukcesu w prowadzeniu wszelkiej działalności jest odpowiedni dobór kadr, dysponujących właściwymi umiejętnościami i wiedzą. Zmieniająca się rzeczywistość, zwłaszcza na polu rozwiązań technologicznych i cyfrowych, wymaga stałego doskonalenia umiejętności pracowników w różnych formach i zakresie. Jednocześnie obecnie rynek pracy jest bardziej rynkiem pracobiorcy niż pracodawcy, więc istotne stają się również oferowane warunki pracy, nie tylko przez pryzmat wysokości wynagrodzenia, ale również możliwości np. podejścia zadaniowego, a zatem odejścia od sztywnego przyporządkowania do miejsca i czasu pracy, cyfryzacji procesów wytwórczych, dodatkowych benefitów socjalnych.

Zderzenie nieuniknionych zmian dokonujących się w obszarze modernizacji i informatyzacji procesów związanych z działalnością firm z kompetencjami pracowników rodzi pytania o indywidualne podejście do potencjalnych problemów. Według subiektywnej bieżącej oceny sytuacji w aż 43% badanych firm nie są dokonywane zmiany wymagające doszkalania pracowników. Odsetek ten maleje wraz ze wzrostem wielkości podmiotów – od 52% w mikrofirmach po 14% w podmiotach dużych.

Wykres 10. Odsetek firm deklarujących poszczególne formy szkolenia pracowników jako odpowiedź na modernizację i informatyzację procesów związanych z działalnością firm

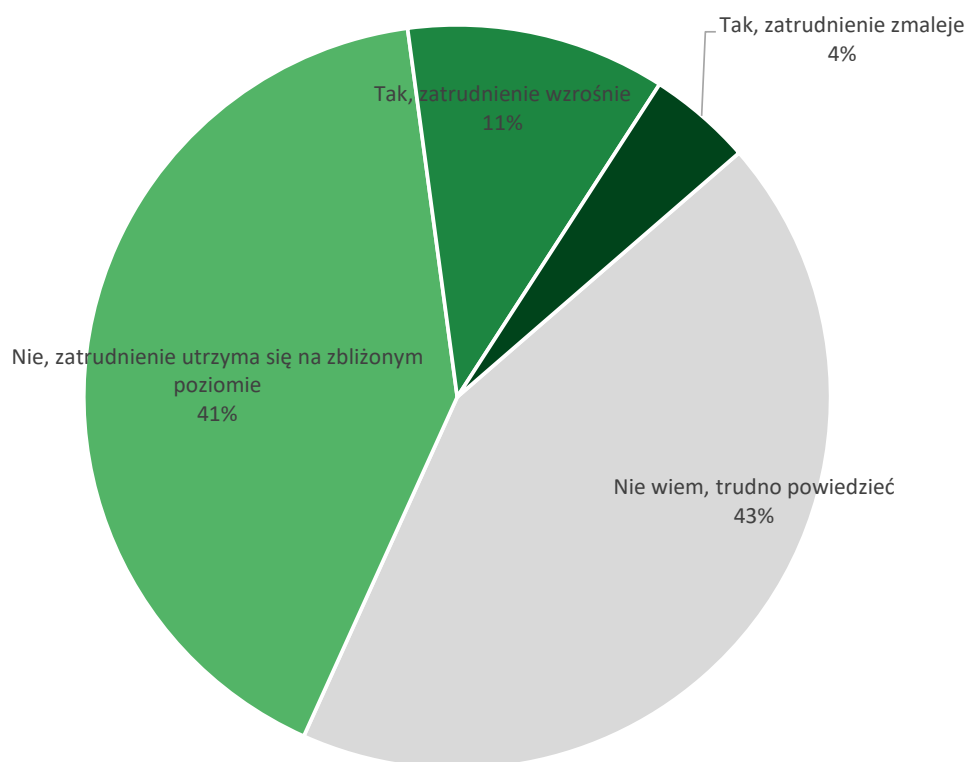
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Respondenci mogli wskazać kilka form szkolenia spośród 5 zaproponowanych w kafeterii. Okazuje się, że po odliczeniu podmiotów, które zadeklarowały, iż nie dokonują zmian w zakresie modernizacji, w pozostałych firmach stosuje się średnio 2,2 form szkolenia pracowników. Znacznie bardziej urozmaicona oferta jest w dużych firmach, gdzie wskaźnik ten

wynosi 3,1, i maleje wraz ze spadkiem wielkości podmiotu: średnie – 2,7, małe – 2,1, mikro – 1,9, w tym samozatrudnieni – 1,6.

Procesy automatyzacji i cyfryzacji w dłuższej perspektywie mogą doprowadzić do zmian w poziomie zatrudnienia. Oczywiście tak daleko wyprzedzające opinie mają charakter raczej spekulacyjny. Najprawdopodobniejszych odpowiedzi udzielili przedstawiciele firm stwierdzający „nie wiem, trudno powiedzieć”, niemniej struktura pozostałych wskazań pokazuje pewien poziom optymizmu, tj. utrzymanie lub nawet pewien wzrost poziomu zatrudnienia.

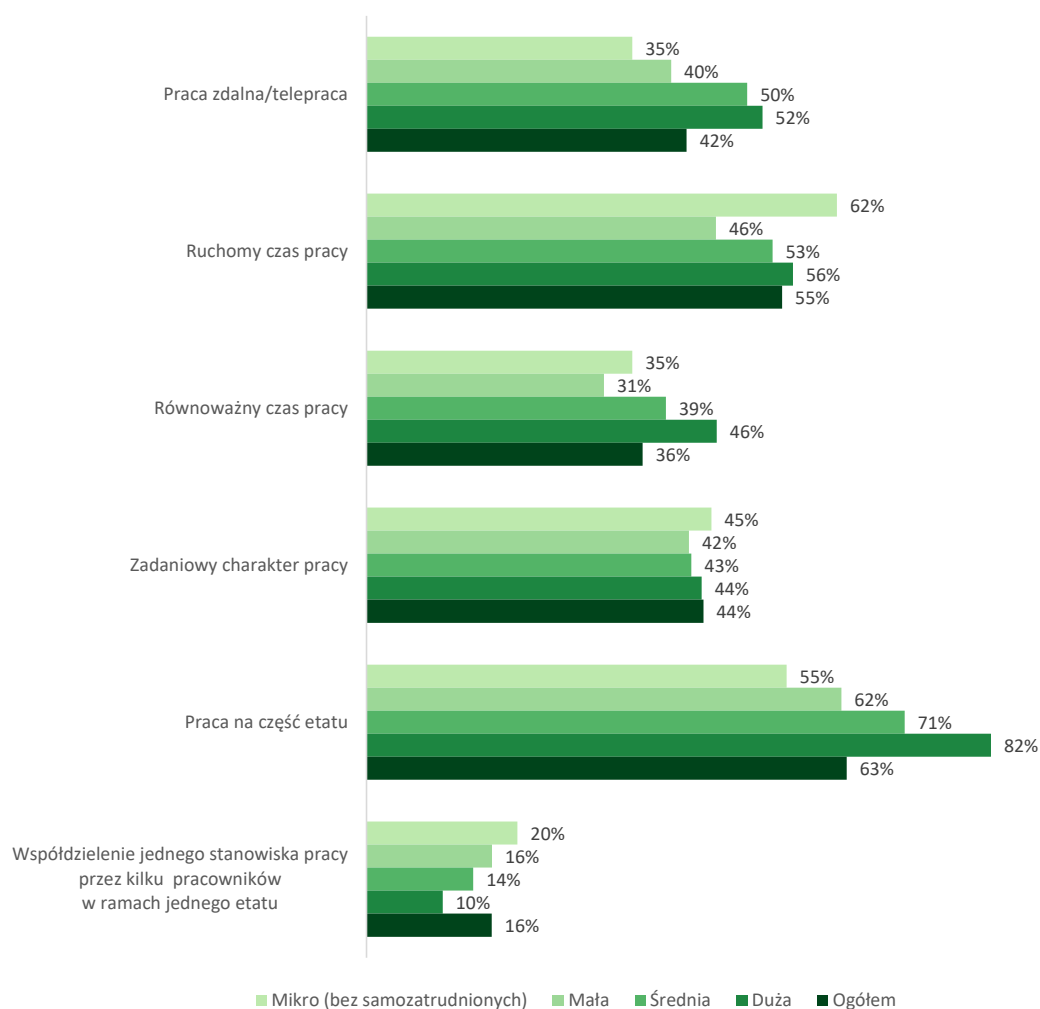
Wykres 11. Struktura odpowiedzi na temat zmian w zatrudnieniu spowodowanych automatyzacją i cyfryzacją w okresie co najmniej 5 lat

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=1201).

Jak wcześniej wspomniano, obecnie pracownicy coraz częściej zwracają uwagę także na pozapłacowe warunki pracy. Jest to również niespodziewany, pozytywny efekt pandemii Covid i wprowadzonych w celu przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się choroby wszelkim ograniczeniom i zakazom. W tym okresie zarówno pracownicy, jak i pracodawcy naocznie przekonali się, że pracę można świadczyć również na odległość, i to przy wymiernych efektach ekonomicznych. Po zakończeniu epidemii szereg z wypracowanych wówczas form świadczenia pracy pozostało na stałe w praktykach firm. Oczywiście, nie wszystkie i nie w każdych działalnościach da się zaproponować niestandardowe formy świadczenia pracy (np. praca w ruchu ciągłym, służby ratunkowe, utrzymanie świadczenia usług komunalnych itd.).

O elastyczne formy świadczenia pracy zwrócono się wyłącznie do firm zatrudniających pracowników (czyli bez samozatrudnionych).

Wykres 12. Odsetek podmiotów stosujących elastyczne formy pracy wg klas wielkości

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=590).

Zdecydowanie najbardziej otwartymi na stosowanie elastycznych form zatrudnienia okazują się większe podmioty, mikrofirmy częściej wskazują na ruchomy czas pracy, co prawdopodobnie jest związane z pracą „na okrągło”, oraz współdzielenie jednego stanowiska pracy przez kilku pracowników w ramach jednego etatu.

Statystyki demograficzne od dłuższego czasu sygnalizują alarmową sytuację w zakresie zastępowalności pokoleń, starzenia społeczeństwa, salda zmian na rynku pracy (ubytek ludności w wieku produkcyjnym mobilnym). Z drugiej strony obserwujemy napływ dużych grup obcokrajowców, głównie Ukraińców, którzy mogą poważnie wzmocnić nasz rynek pracy, przynajmniej w okresie przebywania w Polsce. Problemem może być zachęcenie niektórych grup ludności do aktywizacji zawodowej. Oprócz systemów zachęt czy ulg oferowanych na szczeblu krajowym niektóre rozwiązania mogą być wprowadzane bezpośrednio przez pracodawców. W związku z tym przedstawicielom podmiotów zadano pytanie o stosowane rozwiązania. Podobnie jak w poprzednim pytaniu pominięto jednoosobową działalność osób fizycznych.

Okazuje się, że **87% ankietowanych firm traktuje wszystkich pracowników jednakowo**, przy czym odsetek pozytywnych odpowiedzi na to pytanie jest nieco niższy w dużych i średnich firmach (odpowiednio 78% i 77%).

Najczęściej uregulowania dotyczące zatrudniania wybranych grup występują w przypadku **osób niepełnosprawnych** – **8%** w skali całej badanej populacji, ale 16% w firmach dużych i 14% w przypadku firm średnich.

Matki z małymi dziećmi mogą liczyć na dodatkowe wsparcie w przypadku **6%** firm, w przypadku których wysoki odsetek znów podkreślają firmy duże (16%) i średnie (13%).

Dla **seniorów** specjalne uwarunkowania w zakresie zatrudniania oferuje 4% badanych podmiotów, nieco więcej w dużych – 10% i średnich podmiotach – 6%.

Grupy marginalizowane praktycznie nie mogą liczyć na jakieś wsparcie ze strony pracodawców, nawet w przypadku większych podmiotów.

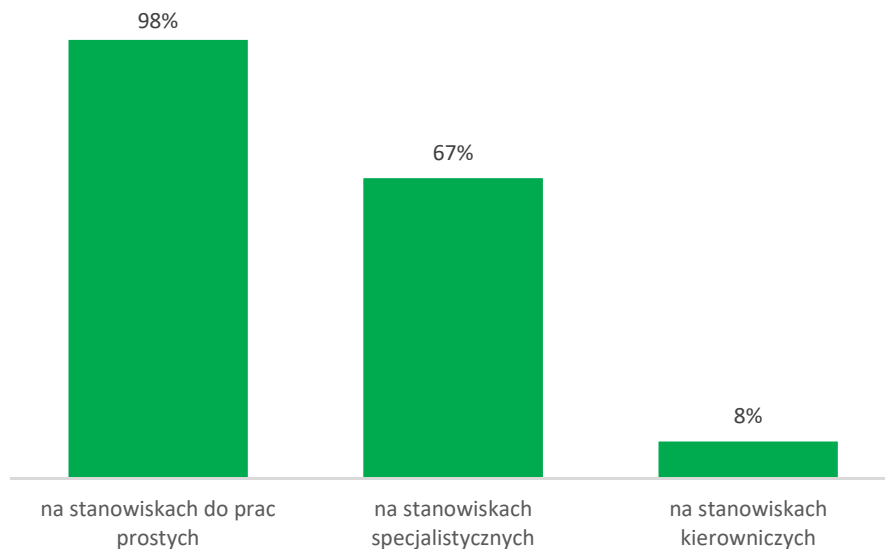
Ostatnią grupą będącą podmiotem obserwacji są **obcokrajowcy**. Również i w przypadku tej grupy praktycznie brak specjalnych uregulowań wewnętrznych w podmiotach, co niekoniecznie jest negatywnym zjawiskiem. Równe traktowanie przybyszów z Ukrainy jest również przejawem zaufania w ich wiedzę, umiejętności, zdolności i zaradność.

Cudzoziemcy na małopolskim rynku pracy

Osoby przyjeżdżające do naszego regionu z Ukrainy, jak i z innych krajów stanowią olbrzymi potencjał na ogół chętniej do pracy siły roboczej, której wykorzystanie zgodnie z potrzebami, umiejętnościami, wykształceniem, zainteresowaniami i doświadczeniem może stanowić niezwykle silne wzmocnienie dla gospodarki całego regionu.

Z przeprowadzonego sondażu wynika, że obcokrajowców zatrudniło 12% badanych firm (bez podmiotów jednoosobowych). Większość firm zatrudniających obcokrajowców (około 60%) przyjęło do pracy Ukraińców już po wybuchu wojny w Ukrainie.

Obcokrajowcy zatrudniani są na ogół do prac prostych, ale nie jest to reguła. O piastowane stanowiska zapytano w podmiotach, w których miał miejsce fakt zatrudnienia cudzoziemca.

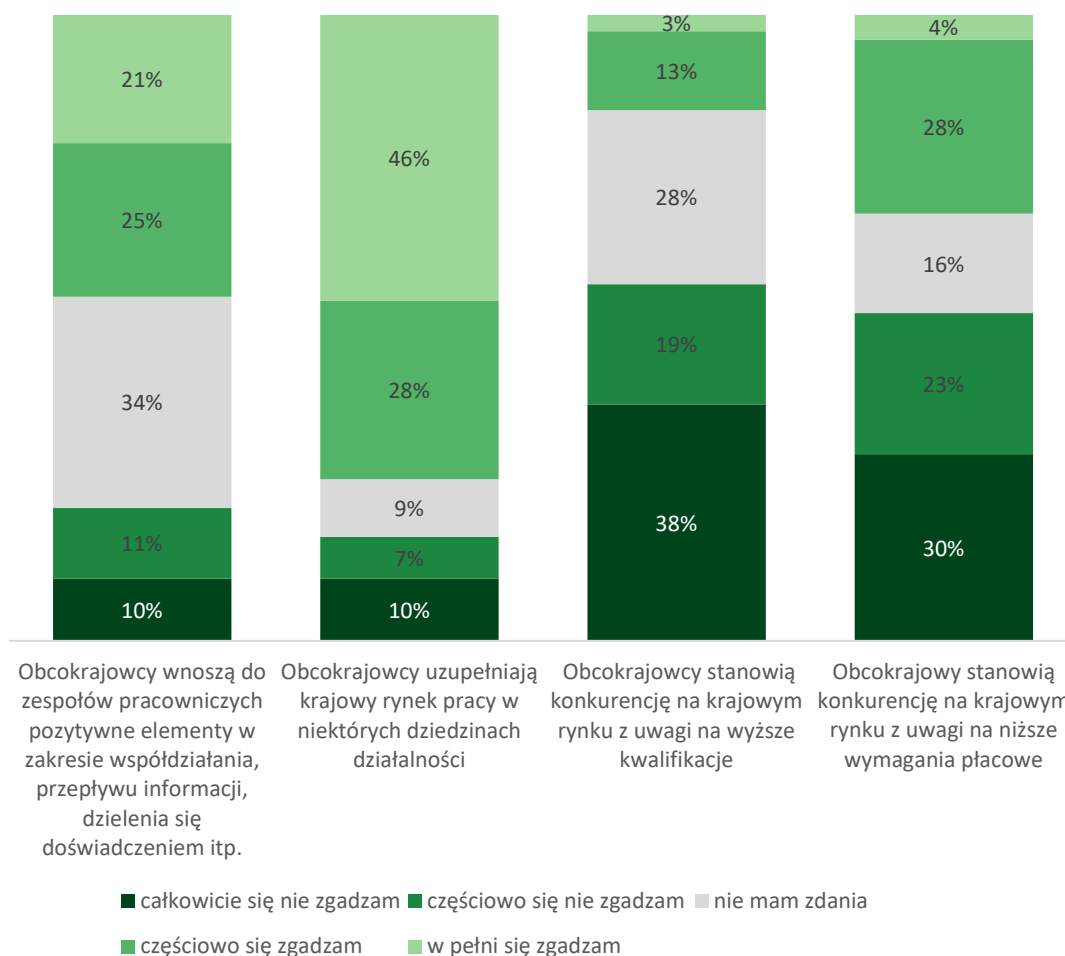
Wykres 13. Odsetek podmiotów deklarujących zatrudnienie obcokrajowców wg stanowisk

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=97).

W wielu firmach obcokrajowcy zatrudnieni są na różnych stanowiskach, stąd suma przekracza 100%.

Zatrudnienie na **stanowiskach kierowniczych** obcokrajowcy znaleźli przede wszystkim w podmiotach sekcji J – Informacja i komunikacja (a więc m.in. informatyka), ale również sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, czy sekcja P – Edukacja. Natomiast w przypadku **stanowisk specjalistycznych** dominują sekcje: C – Przetwórstwo przemysłowe, F – Budownictwa i P – Edukacja.

Do podmiotów zatrudniających obcokrajowców zwrócono się z prośbą o ocenę obcokrajowców na rynku pracy. Celowo pominięto pozostałą grupę respondentów, aby uniknąć powielania schematów, plotek czy doniesień medialnych, a skoncentrować się na osobach znających te relacje z własnego doświadczenia. Respondentom tym przedstawiono cztery tezy często funkcjonujące w obrocie medialnym, z prośbą o subiektywne ustosunkowanie się do ich treści.

Wykres 14. Poziom zgodności respondentów z tezami dotyczącymi zatrudniania cudzoziemców

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji (N=97).

Wyniki tej krótkiej ankiety są w tym miejscu niezwykle optymistyczne. Przede wszystkim należy rozprawić się z mitem o konkurencyjności obcokrajowców z uwagi na niższe wymagania płacowe (choć takie też się zdarzają), czy nadzwyczajne kwalifikacje (takie też mogą być choćby tytułem biegłej znajomości rodzimego języka). Natomiast wysoki poziom zgodności występuje w przypadku postrzegania obcokrajowców jako elementu uzupełniającego krajowy rynek pracy w niektórych dziedzinach. I nie chodzi tylko o jakieś niezwykle specjalistyczne dziedziny, lecz nawet podstawowe, typu budownictwo, gdzie zaczyna doskwierać brak krajowych rąk do pracy. Ostatnim elementem, z którym z zdecydowanej większości zgadzają się przedstawiciele podmiotów, to pozytywne elementy wnoszone przez obcokrajowców do relacji międzyludzkich w zakładach pracy w zakresie współpracy, wzajemnej pomocy, przepływu informacji itp.

Z badania wynika, że obcokrajowcy stanowią olbrzymi potencjał mogący efektywnie wzmocnić nasz kapitał ludzki. Nie zmarnujmy tej szansy.

Spis tabel i wykresów

Wykres 1. Ocena ogólnej koniunktury wg klas wielkości podmiotów	10
Wykres 2. Odsetek ocen pozytywnych i negatywnych dotyczących bieżących ocen nt. obszarów prowadzenia firmy w badanej populacji	15
Wykres 3. Struktura ocen zjawisk wpływających na prowadzenie działalności	16
Wykres 4. Problemy wynikające z pandemii COVID – ogółem w badanej populacji	17
Wykres 5. Problemy wynikające z inflacji – ogółem w badanej populacji	20
Wykres 6. Problemy wynikające z wojny w Ukrainie – ogółem w badanej populacji	22
Wykres 7. Problemy wynikające z zakłócenia łańcucha dostaw – ogółem w badanej populacji	25
Wykres 8. Problemy wynikające z sytuacji kadrowej – ogółem w badanej populacji	27
Wykres 9. Odsetek przedstawicieli podmiotów gospodarki narodowej deklarujących wdrożenie działań innowacyjnych w przeciągu najbliższego roku wg grup wielkości firm	34
Wykres 10. Odsetek firm deklarujących poszczególne formy szkolenia pracowników jako odpowiedź na modernizację i informatyzację procesów związanych z działalnością firm	36
Wykres 11. Struktura odpowiedzi na temat zmian w zatrudnieniu spowodowanych automatyzacją i cyfryzacją w okresie co najmniej 5 lat	37
Wykres 12. Odsetek podmiotów stosujących elastyczne formy pracy wg klas wielkości	38
Wykres 13. Odsetek podmiotów deklarujących zatrudnienie obcokrajowców wg stanowisk	40
Wykres 14. Poziom zgodności respondentów z tezami dotyczącymi zatrudniania cudzoziemców	41
Tabela 1. Ocena stanu finansów firm wg ich wielkości	11
Tabela 2. Ocena sytuacji kadrowej w firmach wg ich wielkości	12
Tabela 3. Ocena popytu na wyroby/usługi w firmach wg ich wielkości	13
Tabela 4. Ocena realizacji planów biznesowych w firmach wg ich wielkości	13
Tabela 5. Ocena realizacji planów biznesowych w firmach wg ich wielkości	14
Tabela 6. Znaczenie pandemii COVID na prowadzenie działalności	16
Tabela 7. Problemy wynikające z pandemii COVID wg klas wielkości podmiotów	17
Tabela 8. Znaczenie inflacji na prowadzenie działalności	19

Tabela 9. Znaczenie kosztów prowadzenia działalności na działalność firmy	19
Tabela 10. Problemy wynikające z inflacji wg klas wielkości podmiotów	20
Tabela 11. Znaczenie wojny w Ukrainie na prowadzenie działalności	21
Tabela 12. Problemy wynikające z wojny w Ukrainie wg klas wielkości podmiotów	23
Tabela 13. Znaczenie zakłócenia łańcucha dostaw na prowadzenie działalności	25
Tabela 14. Problemy wynikające z zakłócenia łańcucha dostaw wg klas wielkości podmiotów	26
Tabela 15. Znaczenie sytuacji kadrowej na prowadzenie działalności	27
Tabela 16. Problemy wynikające z sytuacji kadrowej wg klas wielkości podmiotów	28
Tabela 17. Odsetek korzystających z dofinansowania ze środków europejskich w okresie ostatnich dwóch lat wg klas wielkości podmiotów	30
Tabela 18. Odsetek korzystających z umorzenia/odroczenia płatności składek ZUS w ramach krajowej tarczy antypandemicznej	31
Tabela 19. Odsetek korzystających z dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności (samozatrudnieni)/Tarcza Finansowa (pozostali) ze środków krajowych	31
Tabela 20. Odsetek podmiotów planujących wdrożenie działań innowacyjnych w okresie roku	32

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Rozwoju Regionu
ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków

ISBN: 978-83-67243-05-6

Egzemplarz bezpłatny

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

www.obserwatorium.malopolska.pl